БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндеазилеттинген

ШЫН

1972 чыл.
АВГУСТ
1
ВТОРНИК.
№ 179 (8947).
өртөө 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

КӨДЭЭНИҢ ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЛЕРИ

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда көдээ ажыл-агыйда улуг өскерилгелер болуп турар. Техника-биле чаартып чеченгеленирге үндезилээн, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партиялың көргени калбак программа амыдыралда чайгылыш чокка боттаныр эгелээн. Специализастаашкыны, индустриалдыг аргаларны иентередири улам ыңай сайыраңгайжыдар, чер болгаш мал ажылынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүлгени башкарар талазы-биле хой үүлдерни кылыр.

Ол сорулгаларны шиитпирлээрге көдээде тускай эртемниглер чугула черни эллээр. Шөлдерге болгаш фермаларга техниктиг дешилге, партиялың көдээге экономиктиг политиказын чайгылыш чокка боттандырар дээш демиселдиг чедишкиннер болуру олардан улуг хемчеалдыг-биле хамаарыр.

«Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге тускай эртемниглерниң ролюн бедидер талазы-биле СЭКП Алтай крайкомунуң ажылының дугайында» доктаалды партиялың Төп Комитеди хүлээп алган. Крайның партия организациязы сөвлүг чылдарда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрер талазы-биле чамдык түңнелдерни чедип алган. Ол чедишкиннер болза көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле ажылды сайыраңгайжыдарынче кичээнгейни ында доктаамал салып турары-биле тодараттынып турар. Олардың ролю болгаш ат-алдары бедээн, ажыл-агыйларда ажыл-херектерниң байдалы дээш, эртемниң база мурнакчы дуржулганың чедишкиннерин нептередири дээш харыысалгазы күштелген.

Алтайның коммунистериниң ажылының практиказында өредилгелиг түве түл?

Ол болза, хамыктың мурнунда, көдээниң тускай эртемниглери-биле болгаш удуртукчу кадрлары-биле ажылдың чогуур тускай системазының турун келгениде болур. Бүгү районнарда, колхозтарда болгаш совхозтарда олардың мергежидин бедидериниң, эргелеп башкарар талазы-биле амгы үениң аргаларын шиңгээдип алырының перспективтиг планнары бар. Үнелиг түве болза тус черниң аргаларын билдилии-биле ажылдап турары болур. Чижээ, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларының барык чартык кезин Алтайның көдээ ажыл-агый институдунуң тускай факультединге болгаш кадрлар билии бедидериниң край школазынга өредилгени эрткеннер. Мурнакчы ажыл-агыйларда семиналарны болгаш эртем-бүдүрүлге конференцияларын организастап турар, олардың тематиказын ямы-бүрү таланың тускай эртемниглериниң негелделерин барымдаалап шилгилээн. Колхозчуларны болгаш совхоз ажылдакчыларын өредип алырының күсели-биле ажыл-агыйларны мергежилдиг кадрлар-биле хандырып турар чүткүлүн мактаар ужуруг. Ортумак звеноның кадрларын — бригадирлериниң, салбырлар болгаш участоктар, фермалар эргелекчилериниң шынар составын доктаамал экижидип турар. Көдээниң экономиказын хөгжүдериниң үндезин айтырыгларын шиитпирлээр талазы-биле тускай эртемниглериниң эртемненч-биле кады ажылдажылгазын партия комитеттери, партиялың эге организациялары быжыглап турар, олардың аразында хууда чогаадыкчы планнар кылыры калбаа-биле нептерээн.

Ооң-биле кады крайда агрономнарның, зоотехниктерниң, инженерлерниң, экономистерниң бүгү күштерин болгаш билиглерин колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң кол сорулгаларын шиитпирлээрге четче углаває, чаа, мурнакчы үүлдериниң амыдыралга ёзулуг боттандырыкчылары болуп шыдавайн баар таварылгалар база бар. Олардың чамдыызы экономикаже хаңылаң кирбейн турар, бот-орулга-чарылгалыг ажылдаарын нептередири дээш демиселдиг кошкак организастап турар. Бүдүрүлгениң тодаргай айтырыгларын шиитпирлээрге тускай эртемниглерни холгаарлай бээр фактылар ам-даа бар. Чамдык эштер ажыл-агый болгаш кижизидилге ажыл-чорудулгазын шын дүүштүрүп өөренмээн болгулаар. Партия комитеттерге, партиялың эге организацияларына бар четпестерни чайладырын, кадрларның ол категориязы-биле ажылдың хевирлерин болгаш арталарын улам сайыраңгайжыдарын саналдаан.

Төп Комитеттиң доктаалы — партия организацияларының хүн бүрүдеги практиказын ханы, бүгү талалыы-биле өөренип көргениниң түңнели болур. Ол болза бүгү республикаларга, крайларга болгаш областарга принципиалдыг улуг ужур-дузалыг болуп турар. Тускай эртемниглерге негелделер хүн бүрүзүнде бедип турар, ынчангаш олардың ажыл-чорудулгазына партийжи удуртулганы улам экижидер апаар. ТК-ның доктаалында айыттынган дуржулгага, түңнелдерге болгаш айтыышкыннарга даяныы алгаш, партия организациязы бүрүү бодунуң практиказын сайгарып көөр, кадрларны белеткээриниң болгаш билиин бедидериниң, оларны шилириниң болгаш кижизидериниң талазы-биле ажылды болбаазыраңгайжыдар дугайында хемчеглерни тодарадыр ужурлуг.

Тускай эртемниглериниң амыдыралынга болгаш ажыл-херээнге идепкейлиг салдар чедирер талазы-биле партия комитеттеринде, партия эге организацияларында арталар четчир. Оонак холгаарлаашкыннарны болдурбайн турган тускай эртемниглериниң чогаадыкчы инициативазын сайырадыры, оларның кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери, бүгү-ле ажыктыг эгелээшкиннерни деткиири эргежок чугула. Агроном, зоотехник, инженер—олар болза көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң организакчылары болгаш технологтары-дыр, ынчангаш олардың ат-алдарын бүгү хемчеглер-биле быжыглаар, тускай эртемниг кижиниң чөптүг созу хоойлу болган турар ужурлуг ындыг байдалды тургузар херек. Ооң-биле калы кол ажылындан чартыктырбайн, эргелеп башкарарының амгы үеде чаа арталарын шиңгээдип алыр, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының принциптерин практика кырынга ажыглаар талазы-биле оларга доктаамал дузалаары эргежок чугула. Тускай эртемниглериниң ийиги чергениң ямы-бүрү даалгаларын кылырындан хостап турган, олардың ажылын боттуг таарыштырар ужурлуг. Эртем-техниктиг информацияны экижидери, дуржулга болгаш чаартылга ажыл-чорудулгазын улам хөгжүдери эргежок чугула. Ол бүгү болза амгы бет чылдың сорулгаларын болгаш ССРЭ-ниң 50 чылынга алдар кыдыр коллективтериниң алган хүлээлгелерин күүседиринге тускай эртемниглериниң салдарын күштелдирер аргаяы бээр.

Партия организацияларының биргы сагыш салыышкыны — бүдүрүлгениң бүгү удуртукчуларынга идея талазы-биле ханы бүзүреллиг болур, ажылчы чоннарның оргузунга политиктиг ажылга, социалдыг чарыышты калбартырынга идепкейлиг киржиринге доктаамал негелделиг болур чорукту оларга сиңирип кижизидери болур. Тускай эртемниглер кааа-даа— шөлге болгаш фермага-дал, мастерскаага болгаш лабораториага-даа ажылдап турган болза, оларның мозу-шынары дешилгелиг чаа үүлдерни ажыглаарынга, бодунуң билиглерин база дуржулгазын өскелер-биле үлежип билириге болгаш аңаа күзелдиниге мөөнеттиг турар ужурлуг.

Чуруттуң хову шөлдериде ажаан алышкын кидин-тулукте. Дүжүт дээш демиселге ол харыысалгалыг үе—көдээде тускай эртемниглерге база шылгалда болур. Ажаан алышкын ажылдары кыска хуусааларда, чидириг чокка, ажыл-агый бүрүүнде тургустуна берген байдалдарны эң-не улуу-биле барымдаалаарынга үндезилеттинген. чоруттунган турарын олар хандырар хүлээлгедиг. Кол түве—чуртка хой-ле тараары болгаш өске-даа продукцияны бээрге, малга чем-суурну четчири-биле белеткээри болур.

Көдээ техниктиг интеллигенцияның армиязы доктаамал өзүп, ооң арталары улам алгын, харыысалгазы улгадып турар. Тускай эртемниг кижи бүрүү техниктиг дешилгениң ёзулуг деткикчизи, партиялың политикалының көдээге чорудукчузу болзун!

(„ПРАВДА“ СОЛУННУҢ МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ)

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИ — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Барлыктың сигенчи звенозу

Чедер хөлдеп ырак звесте «Тиилелге» совхозтуң 8-ки бригадазының турлаанга чедип келген бис. Турлагны мырыдай долгандыр хову санай пресстээн боодал сигеннер-де долу. Бир кезек кижи пресстээр машина сөөрткен «Беларусьтуң» соо-биле эдерс кылаштаашкан-за, айыырларына белеп пресстеттинген сигенни бөле чыып чорлар. Олардан ындыг ырак звесте база бир ындыг дырбаан сөөрткен трактор кургаг сигенни бөлдүре берди. Бригада төвүнүң бажыңнарындан ооалаанг оңгар кежир кидис өг тур.

Бо болза Чедер ховузунда каап сиген белеткеп турар «Барлык» совхозтуң сигенчи звенозу болду. Дүштеки чемни чаа дооскан, ажылдап кирип турары илдеп. Звено удуртукчузу Х. С. Очур-оолга ужуражы бердивис. Ол бодунуң удуртканы звенонуң ажылы-биле танышпыдыы.

— Бис маңаа келгенден бөөр чартык ай ажа бердивис. Маңаа келгеш барык-ла он хонук ажыр чаңгыс-даа боодал сиген белеткеп чадашкан бис — чаашкынаашы турупкан. Ынчан биске бо айтып берген черниң сигенин аңаа кестирбишаан, пресстээр машинавыстың эдилгезин кылып турдувус. Ону бис Кызылдың «Сельхозтехника» черинден бо чорун оргаш чаа алган улус бис.

Баштайгы хүннерде чедишкин чок болзувусса-даа, ажылывыс ам шуудаан. Бир машинага 150 боодал пресстээн сиген кирер-дир. Бир ындыг машинаны чоруттувус-даа. Ам база 6—7 машина ишти хире ындыг сиген белеп апарган ийин — деп, ол бистин-биле беседазын эгелээн. Ында шупту 60 ажыг гектар черниң сигенин кескен, кезиде-ам-даа үргүлчүлеп турар.

— Бир хүн чеже чедир пресстеп ап тур силер?

— Хүнүң-не 500—600 боодалды чайлыг-дыр бис. Бистиң оолдарның ажылдап турары кончуг чүткүлдүг. Эртен чырык имирден кежээ орайга чедир ийи трактористиң бирээзи сигенни кезип кедлир. Бөлдүрер, пресстээр улус 10 шактан сиген шыгы үне бээрге эгелээш, орайга чедир ажылдаар.

— Бөгүн дүүш үеэ чедир чеже болду?

— Демниге чедир 300 ажыг болган түве. Ам база бир ол хирени чайлыг боор — деп, мээң айтырыымга сигенчилериниң бирээзи Саая Чүдек-оол кыңы-даа мурнай харылай-дыр.

Трактористер Саая Шапан-оол, Сарыглар Чүдек-оол олар сиген кестирип, бөлдүрүп, пресстеп турда, кайы-кайызындан калыш чок ажылдаар улус болду. Хоочун ажылчыннар, сиген белеткелиге мергежээн Михаил Саая, Хомушку Чүлгей, Доңгак Үртүп-оол ышкаш шалыпчылардан бо бичии коллектив тургустунган. Оларның кижи бүрүзү совхозунуң малына эки шыпарлыг чемни белеткеп алыр дээш кызымаккай чорүүн көргүзүп турар.

«Барлык» совхозтуң дирекциязы, тускай эртемниглер ырак черде мал чеми белеткеп турар улузунуң дугайында да сагыш салыышкынын кө катпайн турарының дугай сигенчилер сеткил ханын ч гаалап турдулар.

— Силерниң келириңер ч чии мурвуу чарыында совх туң кол инженери С. Ы. Эрес-оол чораан барды. О мурвунда директор В. Порожневский база чора барган. Бистиң амыдыр чуруттан турарывысты сонуу гаа, аңша-тегеректи эккеп б рип турары эки-дир — д звено удуртукчузу Хомуш Сүрүн-оолович чугаалай-зы

Бис ол бичии шайыралд болгаш бир демниг колл тивтеп чарлыы чорун т вуста кежээн хүн даг жыңга олурушкан. А барл чылар ажылын доозар-д сагыш чок, Чедериниң кар четпес ховузунче улам ырап бар чыткаңдыг.

П. ОКАН-ООЛ

ЧУРУКТА: барлыкчылар ның агрегазы пресстээш уезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фо зу.

АЖЫЛ-ИШЧИ СОРУК КИРИИШКИН

Каа-Хемде «Тиилелге» колхозтуң хову-шыныаларында оъ-сиген тергини үнгеп. Агаар-бойдус таарымча чок, чаашкынныг турза-даа мал чеми белеткээрге шалыпкыы чорудуп турар. Беш ажыл хүнүнде ында 600 тонна ажыг сигенни болуп сараттаан.

Ол колхозта мал чеми белеткээр тускай бригаданы тургускандан бээр сес чыл болган. Ону звеноларга үскен. Бир звено сигенни кезер, өскези (болуп сараттаар. Ында бүгү ажылды механизастаан. Чүгле сараатты дескилеп салырын 2 кижи хол-биле күүседир. Бригаданың кавчаар ажылдаарын, ооң кежигүннериниң немелде төлевирин чазак доктаалын ёзугаар тус черниң байдалынга таарыштыр ажылдан кылган. Бо бүгүнү бригаданың кежигүннериниге тайылбырлап танышпыргаан.

Сигенчилериниң материалдыг сонуургалын бедидер сорулгабиле кылган ажылдың шынарын барымдаалааш, кол төлевириниң кырынга 30 хууну немей, төлеп бээрин каш чыл иштинде практикадап келген. Ындыг төлевирни тыпсырда, сигенни кезерде-дилиндектер артырбаан, болуп турган шөлге сиген кагбаан, сараатты эки шыпарлыг салган, бригаданың кежигүннери хүн нормазын үргүлчү 100 хуудан кудулаттаан, сагылга-чуруп үреп, ажыл шагы үстүнүн барымдаалаар.

Чамдык ажыл-агыйлар мал чеминиң белеткелинге хой кижи киришпиттирер, ажылдың улуг кезиин хол-биле кылыр, ынчангаш чарыгдалы болгаш бүдүрүп турар продукциязының бот-үнезин бедик болуп турар. «Тиилелге» колхозта ындыг эвес, 2 звенода 24-ле кижи быжыглаттынган, ооң аңгы 2 эдикчи мастер бар. Машина-техниканы башкарын билир, мергежээн кижилер ында хаара туттунган. Олар чылдың-на солушпас, ол-ла ажылын доктаамал кылыр, сиген ажаалдазы доостурга улаштыр саваң бөлериче кирер. Ол бригада чыл санында-ла 6 мүң ажыг гектар черниң саваңын бөлүп сараттап турар.

Кыжын бригаданың механизаторлары сүт-бараан фермаларына болгаш хойжуларның кыштагларына мал чеми чедирер ажылды орай часка чедир боттандырар.

Үк бригаданы шак мынчаар организастаан чорук малга быжыг чем-суурну тургузар, кижилериниң ажылга харыысалгазын бедидер, быжыглаан техниканы бүдүрүкчүлүг ажылдап, кыжы үеде мал чеми үүрктелдирбейн чедиреринге улуг рольдут.

Үк бригадага күш-ажылдың организастаашкының бедик деңгеелге чорудуп, хой күш үнер ажылды механизастаанының ачызында чыл санында колхоз мал чеми белеткээриниң планын ажыр күүседип, 1971 чылдан бээр бүдүн чартык чылда мал чемин белеткээриниң эгелекчиин болуп, республикага кыйырыгны үндүрген. Ильинкажылар өткен чылын созуп база быжыы-биле эллеп шыдаан. Арыкшылдыг мал чемин Улуг-Хем, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем дээш өске-даа районнарның ажыл-агыйларына саткан. 1971 чылда белеткээн сигениниден 300 ажыг тониазы бо чылче шилчээн болуп турар.

Ол бригаданың ажылының дуржулгазында база бир-эки түве болза, механизаторлар болуттекин ажылдаар аргаяы быжыы-биле шиңгээдип алгаяы. Техниктиг ажаалдага болгаш кыжар-чаар материалдар-биле четче хандырылгага, ол ышкаш кижилериниң ботботтарынга дузалажырынга ажыктыг болуп турар. Мында эдикчи мастер болгаш септелге звенозу доктаамал ажылдап келген. Ажыл-шагы доостурга механизаторлар тракторларын бир черге бөле тургузуп каар. Эдикчи мастер Сергей Оюн биле Георгий Окольников олар келгеш, машиналарны хынаар, бензинни кудуп, бүгү чугула кезеңдерин үдеп, чаар. Дараазында септекчилер звенозу эп Петр Долмачевтуң удуртулгазы-биле тракторларның бүгү кезектерин хынаан, эриилдерин дыңзыдып, механизаторларның чагыын ёзугаар үреген үүлдерни бүрүн кылып каар. Ол звено каңнакчы агрегат, амгы үениң күчүлүг станоктары дээш өске-даа дериг-херектелдерин тускай автомашинада быжыглап дерип алган. Каңнакчы Владимир Бороним ажыл үезинде звеноларның чаңынга үргүлчү турар. Кандыг-бир түве урени берзе, дорааан кылып берип, ажылга шаптыктаашкынын болдурбайн чогаадыг ажыл-ишчи ёзу-биле ажылд турарын мактап демдеглеп херек. Ынчангаш механизатордар эртен ажылга келгеш тракторларның моторларын хеделдиргеш, ажылдап чорар. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык мактап бедидер арганы берген.

Мал чеминиң курлавырын тургузар кыйырыгны эгелекчилери план ёзугаар 1920 тонна сигенни белеткеп 2100 тонна чедирерин эллээнген.

Бригаданың механизаторлары аяс хүннерни долу ажылдап, хүнде 30 тонна сиген болуп сараттаар нормазын 50—60 тонна чедирип турар. Ооң кезер звенонуң кежигүннери кыска үениң иштинде 1000 ажыг гектар черниң сигенни кескен.

Звенодар аразында калбак чарыштың мурнуку оруунда Ф. М. Кудрявцевтың звенозу чорун, хүн нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турар.

Механизаторларның ажылдаарына тэарымчалыг бедидер тургускан. Ажылдакижилерни тускай машинаны кежээ суурга чедирип, эртеңги эрте ажылдаар черинге чедиреринге эки организастаан Повар Мария Долгова эмчи шынарлыг аъш-чемни кылып, дүүштеки механизаторларны ажылдаар черлеринге чедирип берип турар.

Сиген белеткелчилериниң социалистиг чарыжының келгелдерини колхоз башталары болгаш партия комитеди ажылдан кылган. Ооң түңнелин он хонуктан үнүрүп Чарышка тиилекчи болгаш звенога шилчиир Кызыл ыраалды болгаш кижи бүрүзүнге акша шаңналын тыскыры көрдүнген.

Ильинкажылар сөглээн сонуургеэ болур дээш бо хүннерде ажылдың темпизин улам бедидип, көдүлүүн күүнүт ажылдап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

Кызылчылар — Бии-Хемниң шөлдеринде

Эрткен суббота биле улуг хүн кайгамчык аяс болганы Бии-Хемниң ажыл-агыйларынга ол хүннерде мал чеминиң белеткелин бедик темпи-биле чорударынга таарымчалыг байдалды берген. Республика найысылалындан шефтеп чеде берген сигенчилерге ол хүннерниң чагыг ышкаш изиг, каяң болганы көдээ ишчилерни онза өөрткен.

«Саян» совхозтуң төвүнге ИХМ-ниң 40 хире ажылдакчызын сөөрткен автобус субботада дыка эрте тутсуп чеде берген. Оларны эн-не харыысалгалыг участок — кестинген сигенни пресстээш, ажылагыйның төп фермазының чоогунга аппарын сараттаар кылдыр хуваай тургускан. Шефчилериниң улуг нуруузу Могай унунда кестинген сигенни пресстеп, чыып, дорааан-на автомашиналарга чүүрүп чорудуп турда, он шаа кижи совхоз төвүнүң чанында улуг сараат орнунда ону дорааан-на тургузуп эгелээн.

Эш Лантуховка удурткан бо шефчилер ол хүн 40 тонна пресстээн сигенни сараттап берген болгаш дараазында келгеш кылыр ажылды баш удур дугуржуп алгаш, август 2-де база келир болуп аазаан. Иштики херектериниң ажылдакчылары-биле саянчыларның шефчи харылзаазы мурнундагы чылдардан бээр эки чанчыл болу берген.

«Хадын» колхозтуң сигенчилериниге Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң 50 кижи составтыг шефчилери ийи хүн иштинде барып дузалажып, улуг үүлени бүдүрүшкеннер. Оларның улуг кезин Орзак деп черде сиген бөлүп турар колхозчуларга дузалажып, алаян каш сараатты тургузушканнар. Чамдык улусту бүдүк-бүрү чыырынга киириштирген. Кызылчыларның ийи хүн дургузунда чедирген дузазы дээш колхоз баштаар чери улуу-биле өөрүп четтиргенин илередип турар. А коммуналчылар келир дыштаныр хүнде ол-ла ажыл-агыйга 50 тонна сигенни белеткен бээрин аазаан.

Хоорай-чуруттакчыларының көдээге дузалажыры-биле чорткан баштайгы массалыг субботниги чамдык чедир кылдынаан организастыг талалары база бар болганын айытпас аргажок. «Кызыл тараачын» колхозтуң Эзрбекте сигенчилериниге дузалажыры-биле автосеңгелге заводунуң 20 хире кижизи кончуг орайган чеде берген болгаш ажыл дыка бачым турда, чүгле субботада 5 шак чедир каш хөлөөн салышкан болуп каан, дедир бурт дээн. А ажыл дээрге ында баш дөгүн турган: кестинген болгаш кургаан сиген долу, механизмнерге ажылдаар кижилер чедишпес. Заводтуң администрациязы, парторганизация шефтээр ажылды кыдыра көрүп, ынаар өө-харыысалга, ылангыя хөөн чок кижилерни чорудуп турары четпес.

Ооң ындай бир четпес үүл болза, шефтээр организацияларның удуртукчулары баар черлериниң удуртукчулары-биле баш удур дугуржулганы кылын, кандыг ажылды кылырын, кала чеде бээрин болгаш ол кижилериниң аъш-чем-биле хандырылгазын тодарадып албайн турары болур. ИХМ-ниң ажылдакчыларынга пресстээн сигеннин сараадының таваан салырын тайылбырлаан кижида чок, ында кижилер шагда-ла ажылдай берген турда, безин чадаарда ижер суг безин эккеп бербээн болган. Шефчилериниң күжүн, аргашнээн чедир ажыглавайн баар таварылгалар бар. Олардың ажылдап турган черлеринге автомашиналарны болгаш өскеда техниканы долу ажыглавайн турар таварылгалар шаптыктыг. Мындыг үүрмек четпестерни амдыгаштан чайладып алыры чугула болуп турар.

Шиитизи-биле көдээ ажылишчилериниң мал чеминиң белеткелинге шеф дузазы чедиреринин бүгү улусчу шиммээшкининиң өгези салдынган. Ооң инициаторлары республика найысылалының бүдүрүлге, албан, организация черлериниң коллективтери болган. Мындыг субботниктер Бии-Хемдеп ангыда, Тандының, Каа-Хемниң болгаш Кызыл хоорай Совединин ажыл-агыйларына база чедишкининг эрткен.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: Иштики херектер министерствозунуң ажылдакчылары «Саян» совхозтуң төвүнде пресстээн сигенни сараттап турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Эш Л. И. Брежневке хүлээп алыышкын

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев бо чылдың майда совет удуртукчуларының болгаш АКШ-тың президентизи Р. Никсонунуң арезынга чугаалажыышкыннарының түңнелинде тургустунган садыг айтырыгларының талазы-биле каттышкан совет-америк комиссиниң биргы сессиязынга Американың Каттышкан Штаттарының чазак делегациязын баштап келген АКШ-тың садыг министри П. Питерсонну июль 30-де Крымга хүлээп алган. Беседа үезинде ийи чуруттуң арызында садыг-экономиктиг харылзааларының чамдык айтырыгларын чугаалажып көргеш. Беседа ажыл-ишчи, утка-шынарлыг болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының арызында 1972 чылдың май 26-да ат салдынган керээни бадылаар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргеш саналын чугаалажып көргеш, түңнел саналын киирери-биле ону ССРЭ-ниң Дээди Совединин Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларынга дамчыдып берген.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЁРЛАР, АЖААП АЛЫЫШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

Күш-ажылчы чай билдирт-
ейн эртер. Алдын күс дүжер.
одээ ажыл-агыйда чымыш-
ыг үе—чаа дүжүттүң ажаал-
ызы республикага хайныгар.
л улуг шылгалданы тараа-
ыларның кайы хире белет-
елдиг уткуп, канчаар ажып
ртериниден Төрээн чурттуң
ыгжамырынта 85 муң тонна
рааны урар хүлээлгениң че-
нишкиниг күүсеттинери оон
амааржыр.

Беш чылдың ийиги чы-
ында ховуларда дүжүт чаа-
й болурун Тываның шолде-
инде чалгаан тараа херечи-
п турар. Ынчалза-даа аңаа
жургап болбазы билдингир.
араажыларның мурнунда
ылза чогуур ажыл-херектер
луг. Дүжүт ажаалдазынга
тү талалыг белеткенири
шүң кол айтырыы. Кодээ
кыл-агый техниказын сеп-
п доозар, ховуларлары,
раа хүлээп алыр пунктур-
рны, шаңнарны белеткээр
рек. Бо бүгү участоктар —
жүттүң хайгыылчылары бо-
р улусчу контролёрларның
алыычы херээ. Олар бо чугу-
а кампанияга чедишкиниг
елеткенириңге идигни бээр,
ыл-агыйжы эвес чоруктар-
ы ажын эртериңге дузалаар,
ога-сүмеңге ой-ааңда кадар
лээлгелиг.

Улусчу контролёрлар ону
ндыг оруктар-биле боттан-
ырып турарыл?

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң
инистрлер Чөвүлели бо чыл-
ың май айда «1972 чылда
жүт ажаалдазын болгаш көр
ажыл-агый продуктула-
ының белеткелдерин ханды-
ар талазы-биле хемчеглер
тайында» доктаал хүлээп
лган болгай. Ол доктаал-
ле холбаштыр улусчу конт-
оль органнарының сорулга-
арының дугайында ССРЭ-
ың улусчу контроль комите-
ниң база май айда хүлээп
лган доктаалын күүседир
лазы-биле тускай хемчег-
ери Тыва АССР-ниң улусчу
онтроль комитеди ажылдан
лган. Ону республиканың
ор-черлериңде улусчу кон-
роль комитеттери, болүктери
олгаш постулары боттанды-
ып турары. Ылаңгыя дүжүт
аалдазынга белеткел-биле
олбаштыр массалыг рейди-
ери, хыналдаларны дээш-
ег чорудуп турарының чи-
ектерин маңаа айтып бо-
тр. Чижээ, Каа-Хем район-
ун «Совет Тыва» совхозта,
Октябрь 30 чылы», «Ленин-
н орук» колхозтарда улусчу
онтроль болүктериниң ху-
лдары эрткилээн. СЭКП
ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң док-
таалында айыткан сорулга-
лар-биле холбаштыр боттары-
ның кылып чорудар ажылда-
рын тодараткан. Контролёр-
лар хыналдаларны ажыл-
агыйларының янзы-бүрү учас-
тарынга чорудуп, ажыктыг
санал-оналды киирип турар.
«Бүрен» совхозта контролёр-
лар ында хаван кажаазының
тудуун, «Коммунизмче орук»
колхозта контролёрлар
тарааны шыгжап турарын
хынаан. Ол хыналдаларның
түңнелинде улуг четпестер
илерээн, буруулукларга чогуур
харыысалганы онааган.

Таңды районнуң ажыл-
агыйларының трактөр брига-
даларында, мастерскаяларында
улусчу контроль постулары-
рын тургускан. Ооң кежигүн-
нери техника септелгезиниң
шынарын, күш-ажылды орга-
низастааның хынап, кадрлар
айтырыынче, тараа шыгжаар
складтар белеткелинче сагыш
салган. «Межегей» совхозта
контролёрларның медээзин
ёзугаар районнуң улусчу
контроль комитеди ол совхоз-
та үрезинни багай шыгжаа-
ның илередип, ону эде орга-
низастаан. Районнуң улусчу
контролёрлары бо хүннерде
дүжүт ажаалдазынга белеткел
талазы-биле чамдык ажыл-
агыйларга хыналданы чору-
дуп турар.

Улуг-Хем районнуң улусчу
контролёрлары СЭКП ТК-ның
болгаш ССРЭ-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң доктаалынга үн-
дезилээн база элээн ажылды
кылып турар. Улусчу контро-
лёрлар ажыл-агыйларының
специалистери-биле кады хы-
наалдаларны кылган. «ҮТКА
25 чылы» совхозтуң Арысқан-
да эш Баазаң даргалаан, «Күш-
ажылдың хостуу» совхозтуң
Эйлиг-Хемде эш Дадар-оол
даргалаан болүктер сиген
белеткелинде ажылдың тем-
пизинче, дүжүт ажаалдазынга
белеткелче сагыш салып,
күш-ажылды организастаанын
хынап көрүп турар. Нин-
тизи-биле ол районда ажаап
алыышкына белеткелде, тех-
ника септелгезинде улуг чет-
пестер илерээн. Ылаңгыя
техника септелгези, ногаа
шыгжаар черлериниң, тараа
төгер шаңнарның септелгези
оожум деп көргөн. Ам ниити-
зи-биле районда тараа ажаар
комбайннарының 75 хуузу,
тракторларының 96 хуузу сеп-
теттүнген. Дүжүт ажаалда-
зынга белеткел дугайын пар-
тия райкомунуң бюрозунга
чугаалашкаш, тодаргай хем-
чеглерни алган.

Бо хүннерде кодээ ажыл-
агыйда чугула кампанияга
белеткел республиканың
ажыл-агыйларында улам кал-
барган. Улусчу контролёрлар
ол улуг ажыл-херектиң ха-
жыызынга олурбас ужурлуг.
Белеткел ажылында четпестер
хой. Техниканың, ылаңгыя
комбайннарның септелгезинде
улуг четпестер бар. Бай-Тай-
га, Өвүр, Барыын-Хемчик,
Улуг-Хем, Эрзин районнар-
ның колхозтары бо ажылче
озалдаашкын-биле кирген.

Улусчу контролёрларның
амгы үеде кол сорулгазы
ажаап алыышкынны бүгү та-
ла-биле эки белеткелдиг от-
куурунга контрольду дээштиг
тургузары, практиктиг ажыл-
херектер-биле тараажыларга
дузалажыры, чаа дүжүттүң
ажаап алыышкынын шынар-
лыг чорударын хандырары,
тарааның чидириин боалдурба-
зы болур. Ажаап алыышкын
хүн келген тудум-на чоокшу-
лап олурар. Арткан үеде тех-
ника септелгезиниң шынар-
ынче, деңзи-херекеел болгаш
ховуларлары, тараа
хүлээп алыр пунктларның
материал-техниктиг баазазы-
ның белеткелдериниң чоруп
турарынга болгаш өске-даа
ажылдарга контрольду хой-
нитиниң, специалистериниң,
мурнакчыларның, «Комсомол-
чу прожектор» штабтарының,
отрядтарының калбак кир-
жилгези-биле боттандырарын
чедип алыр. Болүктерни бол-
гаш постуларны быжыглаар.
Ажаап алыышкын үезинде
түр постуларны тургузар, кы-
лыш чорудар ажылдарын ам-
дан эгелеп тодарадыр. Дүжүт
ажаалдазы эгелей бээрге, ооң
байдалының дугайында айты-
рыглары комитеттериң
хуралдарынга тодаргай чу-
гаалажыш көөр, четпестерни
чайладыр талазы-биле докта-
амал хемчеглерни алыр,
буруулуларга шыңгыы ха-
рыысалганы онааган.

1972 чылдың ийиги чар-
тыы — онзагай, ССРЭ-ниң
тургустунганының 50 чыл бо-
лур оюнуң байырлалын от-
куур бис. Ол төгүлүг күнге
уткуштур чаа дүжүттүң
ажаап алыышкыны удавас
эгелээр. Аңаа хынамчалыг
болгаш шудургу белеткенири,
ажаап алыышкынны чогуур
хуусаазында, бедик шынар-
лыг чорудары — Тываның
тараажыларының мурнунда
планныг онаалгаларны күү-
седириниң кол магадылалы
болур.

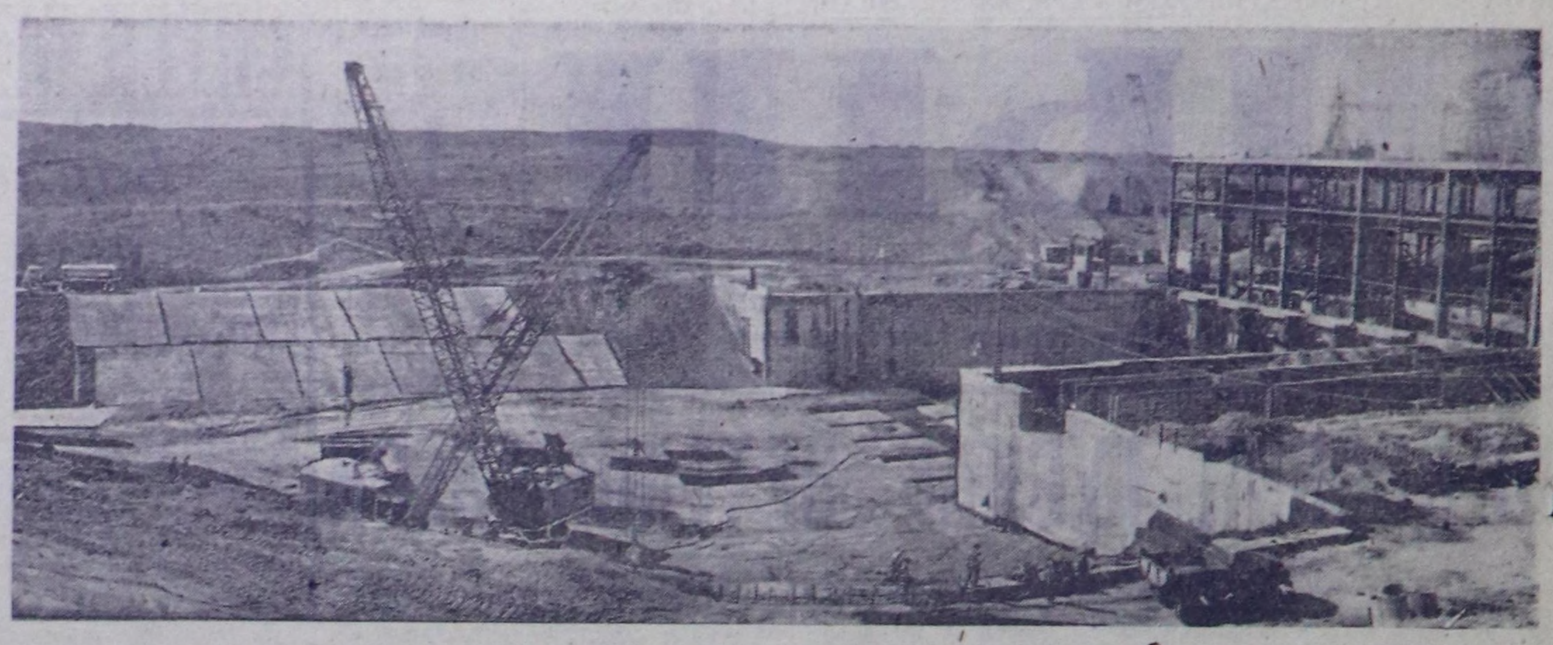

УЗБЕК ССР. Шаанда шагда Каршин ховуну ыржым чер дижир турган. Ында ам ол ыржымны моторларның даажы үрепкен. Каршин ховуда 200 километр узун дурттуг магистраль машина каналын тудуп турар, ооң эриитеринге чаа хөвең шөлдери чаптыла бээр. Насостус алды станция Аму-Дарьяның сугларын делгем плантацияларже дамчыдар.

ЧУРУКТА: машина каналының тудуунда.
А. ГРЕХОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникиазы).

БААЗАДА ЧҮГЕ БАЧЫМЫЛ?

«Росторгодежда» баазаның коллективи улуг эвес. Ынчалза-даа найыралдыг, бир демниг. Ында ажылдакчылар колдуунда-ла хөрээженнер. Эр улустар чүдүрүкчүлеп, кочегарлап, механиктеп, электриктеп ажылдап турар.

Бо болза бистиң республиканы белен хептер-биле хандырар чер ол. Мында эр болгаш хөрээжен улус кедер кышкы, часкы болгаш күскү пальтолар, дүктен болгаш хөвеңден кылган пөс-биле даараан костюмнер, улуг болгаш бичии кижилер кедер хой янзы ассортиментилиг хөлеңнер, аржылдар дээш чүү чок дээр. Кысказы-биле чугаалааргa, кышкы, чайгы бүгү хеп аймаа ында.

Чоокта чаа ук бааза Каа-Хем кудумчузунда чаа туткан складче көшкен. Ону дескиндир ногаан херимниг, дыт, пөш, шиви ыыштарны олурткан. Бажыңны демир-бетон панелдер эптеп тургаш туткан, хериминиң хаалгазын дилиг материалы-биле кылган, шифер-биле крышалаан. Бааза беш складтыг. Ол складтарга даараан болгаш трикотаж база өске-даа кылыгларны шыгжаар. Барааннарны азар, чыыр, делгээр тускай черлер бар.

Баазаның девискээринде бүгү складтарны чылдыры-биле кышкы үеде от салыр тускай черви кылган. Ниитизи-биле «Росторгодежда» баазада эки ажылдаарында таарымчалыг байдал тургустунган. Янзы-бүрү ассортиментилиг барааннар Абакандан мында кээп турар.

А ол барааннарны саарып турары кончут оожум темпилиг. Азы барааннарның кээп турары оларны чарыдап турарындан барык ийи катап көвей. Мооң уламындан барык бүгү складтарда, үнер эжиктер аксында безин харжактар, шарыглыг барааннар оваланы бергилээн чыдар.

Баазаның удуртукчулары болгаш ажылдакчылары барааннарны Садыг министерствозунуң үлеп онааган бижин өзугаар Кызылдан эгелээш республиканың бүгү садыг черлеринче документ-биле хуваап тургускан. Коллективтиң дөрт автомашинаынга база үдүргеш, Кызылдың магазиннеринче, район төптеринче сөөртүп чедирип турар. Ынчалза-даа ол эвээш, шилиттинген барааннар чеже-даа хонукта аваа чыткылаар.

Ай бүрүзүнүң эгезинден ортан үезинге чедир, харын оон-даа үр хуусаада баазаның бодунуң транспорту безин долу ажылдавайн турар. Чүдүрүкчүлер болгаш ажылчыннар күрүнеден сес шактыг ажыл хүнүнүң шалыңын албышаан, аваа олурар ужурга бо-ла таваржыр. Чүл дизе, барааннарның хереглекчилери болур магазиннер ай бүрүзүнүң эгезинде барааннарны хереглевес. Ылаңгыя хөвеңсаазындан кылган кылыглар, уктар болгаш носкилер ышкаш чиик өртектиг барааннарны үлей онааганын ёзугаар сөөртүп албайын турар.

Чамдык товароведтер, магазин эргелекчилери азы экспедиторлар ай эгезинде баазага келгеш, складтарны эргип көрүлээр, бир эвес эң-не чугула ховар барааннар складта чок болза, 75—300 километр черлерже куруг машиназы-биле халдып ыңай болгулаар.

А ай бүрүзүнүң ийиги чартыының 18—20 үеинде «Росторгодежда» баазага бачым ажыл эгелээр. Үлей онааган бижик ёзугаар янзы-бүрү ассортиментилиг барааннарны шилип, баазаның машиналарынга оларны чүдүргеш магазиннер эргелекчилеринге тааржыр азы таарышпас-даа болза, ат салдыргаш дужаап бериптер. Чүге дизе, Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар олар барааннарны хүлээп алыр ужурлуг. Оон башка баазаның сайгарылга планы күүсеттинмейн баар, ол чорук бараан саарылгазының сан-хөө бюджединге салдарны чедирер. Баазада бачым чорук шак моон эгелээр. Магазиннер эргелекчилери, экспедиторлар болгаш товароведтер баазага дораан-на кээп эгелээр, Абакандан бараан сөөрткен контейнерлер база үзүктелиишкин чокка келир, баазаның бодунуң машиналарын районнарже чорудар, автомашиналар хереглеп, автотранспорт будүрүлгелеринге чагыг киирер дээш кылыр ажыл көвүдээр.

Ол үеде чүдүрүкчүлериниң, склад, эргелекчилериниң, кладовщиктериниң ажылы бачым, дыштанып чай безин чок ашаар. Шупту далажыш, ай санының планныг онаалгаларын ай төнчүзүнге чедир 10—12 хонук бурунгаар күүседир дээш үе-шакты барымдаалавайн олар ажылдаар.

Баазаның склад болгаш бүрүзүнде бригада методу-биле ажылдап турар. Н. Г. Арсиенко эргелекчилээн № 6 складта комсомолчу-аныяктар бригадазы база бар. Эш Арсиенко ол бригаданың кыстары-биле кады социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгени алган болгаш дааранылга-трикотаж кылыгларының сайгарылга планын ай санында күүседир дээш ораладажыр турар. Ынчалза-даа үстүнде чугаалаанывыс чылдагаанларның уржуу-биле чамдыкта планны күүсеттейн баар, а чамдыкта улуг саадал-биле күүседир. Бирги складта М. И. Соколованың бригадазында байдал база ындыг. Олар баш бурунгаар үлей онааган бижик ёзугаар магазиннерге барааннарны шилип белеткээр, ынчалза-даа оларны сөөртүп албайын турарындан шимчевес чыткылаар. Чүгле домги «бачыманаар» үеде кээп чамдык барааннарны садыг черлеринче чорудар аргалыг.

Бо бүгүнүң түңнелинде «Росторгодежда» бааза бараан саарылгазының планын чамдык айларда күүсетпейн турар. Бо дугайын баазада чүдүрүкчү Николай Уручинин, Анатолий Шутов болгаш баазаның өске-даа ажылдакчылары меңээ чугааладылар.

Республиканың Садыг министерствозу «Росторгодежда» баазада ындыг бачым, дүвүренчиг чорукту чайладыр дээш кандыг-бир хемчеглерни ап турар ирги бе?

Н. АФОНИН,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

База катап чылгы мал дугайында

Тыва, каш чүзүн малдыг, малчын республика. Ылаңгыя чылгы малды республиканың кайы-даа районнарынга боттүнези чиик кылдыр өстүрүп болур. Чылгының баш саны өстүреринче, ооң уксаазын экижидеринче чер-черде четче сагыш салбайн турарын журналист эш С. Хертек «Шын» солунга чоокта чаа бижээн. Ол түүлге холбаштыр чагаалар бистиң редакцияга хөй кээп турар. Ында чылгычылар, колхозчулар, совхоз ажылчыннары, тускай эртемниглер чылгы мал дугайында боттарының солун саналдарын киирип турар. Оларның бирээзин силерниң кичээнгейиңерге мооң адаанда бараалгаттывыс.

* * *

Эш С. К. Хертектиң бижип турары-ла чөп: чылгы малды үнелевес чорук чамдык черлерде ам-даа бар болдур ийин.

«Карыш дурттуг кара-бора
Кадыр арттың даяңгыыжы» —

деп, бурунгулар аваа-ла кожамыктап кагбаан. Ол дээрге, мал ажылында чылгының ажыктыын ханы үнелээн ырыдыр. Шынап-ла төөгү эвес, 2—3 он чыл бурунгаар-ла бистиң салгалдың кижилери безин аттан өске хөлге билбес, оон өске транспорт чок чораан болгай.

Бурунгаар деп-шилге — ол дээрге эки-дир. Бо үеде машина, трактор чокта бичии-даа ажыл кылдынмас дижи берген бис. Малчын кижи көжерде машина эккелиңер, тергелиг трактор дээр. Оларның четпес черлериниң, склад, эргелекчилериниң, кладовщиктериниң ажылы бачым, дыштанып чай безин чок ашаар. Шупту далажыш, ай санының планныг онаалгаларын ай төнчүзүнге чедир 10—12 хонук бурунгаар күүседир дээш үе-шакты барымдаалавайн олар ажылдаар.

Баазаның склад болгаш бүрүзүнде бригада методу-биле ажылдап турар. Н. Г. Арсиенко эргелекчилээн № 6 складта комсомолчу-аныяктар бригадазы база бар. Эш Арсиенко ол бригаданың кыстары-биле кады социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгени алган болгаш дааранылга-трикотаж кылыгларының сайгарылга планын ай санында күүседир дээш ораладажыр турар. Ынчалза-даа үстүнде чугаалаанывыс чылдагаанларның уржуу-биле чамдыкта планны күүсеттейн баар, а чамдыкта улуг саадал-биле күүседир. Бирги складта М. И. Соколованың бригадазында байдал база ындыг. Олар баш бурунгаар үлей онааган бижик өзугаар магазиннерге барааннарны шилип белеткээр, ынчалза-даа оларны сөөртүп албайын турарындан шимчевес чыткылаар. Чүгле домги «бачыманаар» үеде кээп чамдык барааннарны садыг черлеринче чорудар аргалыг.

Бо бүгүнүң түңнелинде «Росторгодежда» бааза бараан саарылгазының планын чамдык айларда күүсетпейн турар. Бо дугайын баазада чүдүрүкчү Николай Уручинин, Анатолий Шутов болгаш баазаның өске-даа ажылдакчылары меңээ чугааладылар.

Республиканың Садыг министерствозу «Росторгодежда» баазада ындыг бачым, дүвүренчиг чорукту чайладыр дээш кандыг-бир хемчеглерни ап турар ирги бе?

Н. АФОНИН,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

* * *

Эш С. К. Хертектиң бижип турары-ла чөп: чылгы малды үнелевес чорук чамдык черлерде ам-даа бар болдур ийин.

«Карыш дурттуг кара-бора
Кадыр арттың даяңгыыжы» —

деп, бурунгулар аваа-ла кожамыктап кагбаан. Ол дээрге, мал ажылында чылгының ажыктыын ханы үнелээн ырыдыр. Шынап-ла төөгү эвес, 2—3 он чыл бурунгаар-ла бистиң салгалдың кижилери безин аттан өске хөлге билбес, оон өске транспорт чок чораан болгай.

Бурунгаар деп-шилге — ол дээрге эки-дир. Бо үеде машина, трактор чокта бичии-даа ажыл кылдынмас дижи берген бис. Малчын кижи көжерде машина эккелиңер, тергелиг трактор дээр. Оларның четпес черлериниң, склад, эргелекчилериниң, кладовщиктериниң ажылы бачым, дыштанып чай безин чок ашаар. Шупту далажыш, ай санының планныг онаалгаларын ай төнчүзүнге чедир 10—12 хонук бурунгаар күүседир дээш үе-шакты барымдаалавайн олар ажылдаар.

Баазаның склад болгаш бүрүзүнде бригада методу-биле ажылдап турар. Н. Г. Арсиенко эргелекчилээн № 6 складта комсомолчу-аныяктар бригадазы база бар. Эш Арсиенко ол бригаданың кыстары-биле кады социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгени алган болгаш дааранылга-трикотаж кылыгларының сайгарылга планын ай санында күүседир дээш ораладажыр турар. Ынчалза-даа үстүнде чугаалаанывыс чылдагаанларның уржуу-биле чамдыкта планны күүсеттейн баар, а чамдыкта улуг саадал-биле күүседир. Бирги складта М. И. Соколованың бригадазында байдал база ындыг. Олар баш бурунгаар үлей онааган бижик өзугаар магазиннерге барааннарны шилип белеткээр, ынчалза-даа оларны сөөртүп албайын турарындан шимчевес чыткылаар. Чүгле домги «бачыманаар» үеде кээп чамдык барааннарны садыг черлеринче чорудар аргалыг.

Бо бүгүнүң түңнелинде «Росторгодежда» бааза бараан саарылгазының планын чамдык айларда күүсетпейн турар. Бо дугайын баазада чүдүрүкчү Николай Уручинин, Анатолий Шутов болгаш баазаның өске-даа ажылдакчылары меңээ чугааладылар.

Республиканың Садыг министерствозу «Росторгодежда» баазада ындыг бачым, дүвүренчиг чорукту чайладыр дээш кандыг-бир хемчеглерни ап турар ирги бе?

Н. АФОНИН,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

Дүвүренчиг медээ

Хойлар кыргыттынмаан, суг база чок

Чайгы үеде хойжулар сериин өттүг гайгаларга малын семиртирлер. Чогуур үезинде кыргыттынган, чүгдунган коданнар өттүг, суглуг чайлагларга дыка семиртиир.

А Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң чамдык чайлагларында байдал ындыг эвес. Июль 29. Ол хүн бо совхозтуң Бегреэ артының ол-бо талазында чайлаглаан малыннарынга чордувус. Аалдарда изиг хүнде ыдар хойлар кыргыттынмаан болду. Хойжу Чымба Оржактан ол дугайын айтырарывыска, ындыг харыыны кылды:

— Ат болган чүве-ле болгай. Бистер чылдың маңаа чайлаар улус бис. Бо черниң суу чайлагдан 6—7 км ырак чер, суг сөөртүр машиналарны чылдык-на биске быжыглап каар чүве. Бо чазын апрельде маңаа келдивис. Совхозтан машина чоруттаан, хүнүнүң-не 6—7 км черже хой сугрып, суггарар улус-тур бис, оон кара дүне келир. Хойну эки одарладыр, семиртир дээр арга-даа чок.

Ында алды кодан бар. Хойларны совхоз төвүнге кыргыыр чүве болгай. Аңаа чедир 70 км ажыг. Бо хойлар ынчага чедир кыргыттынмаан. Даргаларывыс суг сөөртүр машиналар үрелген, хойларны кыргын күш кеттейн тур бис дээр-дир. Ында 3 муң ажыг хой бар.

Кышкы «эңчээ»-биле хевээр мериное хойлар суг чок черде ат болдулар. Дүгү таагылап сойлуп, күш-шыдалы өскөн турлар. Ол дугайын чогуур черлерге дыңнадып көрүнер. Автолавка база доктаамал келбес апаады.

Малчыннарның негелдезин районнуң удуртукчу ажылдакчыларынга солун дамчыштыр дыңнаттывыс.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

БИЧЕ БУУРАЙ УЛУСТУ РЕВОЛЮЦИЯ КАМГАЛАП АЛГАН

СССР
50

Ыраккы Чөөн чүктүң тайгазындан репортаж

Хемниң эзтээ Зуфлин деп
ер аажок терең салдам зе-
емге дуненки сылдыстар суг-
а чайынналып турган. Кай-
аар-даа көөрге, ыржым, инда-
ында карацгы хөлегелер кө-
үлүлээр. Бистиң хемевистиң
ир ужунда мөңге кады аңа-
ан келген эжим удэгей ки-
и Дмитрий Суляндзига
ымчеш дивейн, ыыт чок
лур. Хемевис эрикке кээп
октаагандан бээр ийи шак
еде берген. Мен шимченги-
ээримге хеме шыгырт кыл-
ыр дагжай бээрге, бистен
ирак эвесте кандыг-ла бир
лут амытанның оът-сигенни,
ыяш будуун сый баскан даа-
ы дыңналып келди. Ынчан
Дмитрий далаш чоккa, оо-
кум мынча дей-дир:

— Изюбрни хойзупкан-дыр
ис... Эрикче үне бергеш кор-
үледивис, чүү-даа билдирт-
ес. Ол ам катап келбес деп
үвени билгеш, шайлап, дыш-
аныр эгелээн бис.

Тайгада Кызыл-Эрик суур-
ан ыңай Бикин хемни өрү
истер он хонук чоруп кел-
дивис. Бикин хем Ыраккы
Чөөн чүкте Хабаровск биле
Приморск крайларның дал
ортузунда, аажок чурумалдыг
черде, Чөөн чүк—Москва де-
мир-оруундан үс километр
хире черде турар, үжен чыл-
дарда-ла чаа суур маңаа тып-
тып турган. Шаанда беш алды өглер тур-
ган черге Совет чазактың
шиитпири-биле ону тудуп
эгелээн. Приморьеде бүгү-ле
удэгейлериниң өг-бүлези аңа-
мецниг, куштуг, байлакпыл-
дыг бо черге турумчуп чурт-
тай бергенвер. Чурттаары-би-
ле оларга делгем бажыңнар-
ны халас тудуп бергениңге,
калбак кудумчуларлыг, сай-
ылгаанныг, кинолуг суурлуг
болу бергениңге олар аажок
өөрүп турар.

Күрүненин аңныыр өлүк
тывыш ажыл-агыйын Кызыл-
Эрик суурда тургускан. Мын-
да удэгейлер бызаңчылап, ха-
рылзаачылап, башкылап, эм-
чилеп ажылдап турар. Ынчаарга чайгы азы кышкы аңныыр сезону эгелээри би-
лек-ле олар карабин бооларын чүктээш, иттарын эдертке-
ш тайгаже чоруптарлар. Бис Дмитрий-биле изюбр бу-
галарын аңнаары-биле чорупкан бис, оларның мыйызын
бүгү черлерде, ылаңгыя Чөөн Азияның чурттарында бедиг-
биле үнелеп турар.

...Кежээликтей бистер аңчы Дунповичиниң чадырынга че-
де бээривиске, баштай ол аажок хорадап турду. Чадырындан үне-кире халыгылап, ол:

— Чүү кижи кежээ мотор дагжадып чораан боор, хамык аңнарны хойзуп чорудупканынар ол-дур — дигилеп, эллээн химиреник, хорадады.

— Черле буруулуг-ла болдувус. Аалчыны хүлээп ап көр — деп, Дмитрий оозун ооңжургатты. Ынчангаш радиоприёмникти салыпкан. Ээп тайганың ортузунга оожум музыка чаңгыланып турган. Дунпович база ооңжургай берген. Одагда хып чыткан ыыштарны эде иткилээш, башты эскеш, биске салып берди.

— Рис белен болду, чоогландар, шай удавас хайны бээр — дээш, Дунпович биске чазык чаагайы аажок апарды.

Дунпович дээрге адаының ады-дыр, ооң бодун Дмитрий Канчуга дээр. Ынчалзажок Кызыл-Эрик суурнуң чурттакчыларының чамдыкы Канчуга дээр фамилиялыг. Ынчаарга Дунпович деп адаар болза-даа кымның дугайында чугаа болуп турары дораан билдине бээр.

Ол суурнуң өске чурттакчылары колдуунда: Геонка, Суляндзига база Дункай деп үш янзы фамилияларлыг. Ол болза Совет эрге-чагырганы тургусканының соонда маңаа элээн каш удэгей өг-бүлелердеи суур эгелээни-биле тайылбырлаттывар. Ынчангаш амгы үеде мында оларның фамилияларының кол болу берген ужуру ол.

Хаанныг ёзу-чурумнуң үезинде удэгейлер (очулдуррга «черлик тайга кижилери» дээни ол) өлүп кыраан төнер чедип чорааннар. Амгы үеде Приморье крайның хоорайларында болгаш суурларында чеди чүс ажыг удэгейлер чурттап турар...

Дмитрий чадыр чанында чудук кырынга олурып алган, ооңжум ырлап эгеледи:

Менгилерден аккан сугнуң
көвүүнден-даа,
Эзимде аңның кылажының
даажындан-даа,
Хөлүгүр көк тайга туржук,
бодунун-на
Хөлегезинден удэгей эр
коргар чораан.

Октябрь революциязынга чедир эвээш санныг биче улустар канчаар чурттап чорааныының дугайында тоолчуурга чугааны ындыг хевирлиг эгелээр турган. Олар Советтер чуртунуң күчүлүг нацияларының болгаш биче улустарының өг-бүлезиниң составынга киргеш деңэргени база аас-кежиин чаалап алган болгаш Ыраккы Чөөнчүкке Совет эрге-чагырганың 50 чылдарының дургузунда дешилгениң болгаш билиглериниң бединче көдүрүп үнген.

...Дунпович база катап дүвүрээн хевирлиг апарган. Элээн ыракта мотор даажы дыңналган. Хеме эрикке кээп доктаай берди, оон шыырак делгем хөректиг, арны додуга берген аңчы үне халып келди. Ооң бир холу чок, ону мен дыка эдепсиндим. Ындыг хиреде-ле ол ындыг шапкын хемге моторну башкарып чоруур, карабин-биле боолап турда мыраңай сагыш-ла, өлүрүп алган аңын союп бузуп алыр.

Ол дээрге Дунповичиниң эжи Гриша болду, ону ол аажок өөрүшкүлүг уткуп алды.

1941—1945 чылдарда Григорий Суанка фашистиг эжелекчилерге удур маадырлыг демисежин, снайперлеп чораан дээрзин удаваанда билип алган мен. 1943 чылда бир холун алзыпкан. Аалынче чаныр келгеш, пенсиялай берген. Изюбрлер алгыржып, баштайгы хар чаптарга аңчы кижи канчаан сагыш амыр олурар боор? Ол, чаңгыс холдап-даа часпас адар.

Эртен кончуг эрте Григорий Суанка биле бистер ийи хемелиг Бикин хемни өрү ырак орукче чорушкан бис. Аңчылар турлаа ийи, үш-даа хире черге доктаадывыс. Оларны көөрге Кызыл-Эрик суурга чорааны-биле дөмей-ле. Удэгей суур ийи километр хире черде чаптылган. Суурда удэгей чурттакчы бүрүзү боду бажыңныг. Ынчаарга бо тайгаже суурнуң эр кижи бүрүзү-ле сыынган үнүпкен, чаа мыйысты белеткээри медицинага аажок ажыктыг болгай. Аң өлүк-тывыш ажыл-агыйының баштаар черинин даргазы Иван Муновка база кодээ Совет даргазы Николай Суляндзигага бистер орукка ужураштывыс.

Күчүлүг шапкын хемниң кайы-даа талазындан сырый үнген поштер болгаш шивилер бүргээн. Приморьениң бойдус талазы-биле эң байлакпылдыг чери мында, ынчангаш ону Совет эрге-чагырга тускай камгалан турар. Ону ынчаар чугаалаары база барымдаалыг. Шаанда бо черге ыяш үлетпүрүнүң улуг ажыл-агыйын тургузарын төлевилээн турган. Ынчалзажок Кызыл-Эриктиң чурттакчылары ону аңаа туттурбас дугайында Россия Федерациязының Дээди Совединге дилег киргген, ынчангаш тудугу өске черже шилчиткен. Бо дээрге кайгамчык эң байлактыг оран—эрткен кыжын Кызыл-Эриктиң беш аңчы бригадазының бирээзи-ле 5—6 муң хире рубльдиг киш, дилги, кундус, ас кептерин күрүнеге саткан. Ооң-биле кады ажылагый сезоннар үезинде сыын мыйызы дужаагаш, оргаадай, кат-чимис, мөөгү, тоорук чыгаш эвээш эвес оруглары ап турар. Чылда түңнелди ёзугаар алырга, аңчы бүрүзүнүң айда алыр шалыңы 200—300 рубль чедип турар. Ооң-биле кады шаанда «черлик тайга кижилери» деп ададын чораан улусам орус тараачынның дузазы-биле кодан чоогунуң участогунга картофельди, согунаны, помидорну болгаш өске-даа ногааларны өстүрүп өөренип алган. Удэгейжилер тайганың эртинези мөөгүнү, янзы-бүрү катты база четчир саннымы-биле курлавырлап ап турар...

Моторнуң даажы улам күштелип чораан, Дмитрий хемени мергежилдиг башкарбышаан, куштуг саарыгларны, шуралгактарны, озалчак эң айыылдыг черлерни дүрген эртип келгеш.

— Кайнаар далажырывыс ол, Дмитрий?— деп, ооң айтырдым.

— Сыыннарны дилеп тывар херек. Ам ийи-ле хүн артыш калды. Оңгузу хүн кежээ студентиоглум-биле чугаалажыр мен. Москвадан телефоннаар ужурлуг чүве—деп, ол тайылбырлай-дыр.

Совет эрге-чагырга удэгей уругларның дугайында оваа сагыш салыышкынын илергейлеп турар. Олар төрүүгүүн соонда-ла күрүненин долу хандырылгазынга кирер: оларны тускай яслилерге, садтарга ажаар, школа-интернаттарга, дээди өөредилге черлериниге халас өөредир.

...Чаныш чоруурувустуң мурнуу чарыында эртенги даң хаяазында изюбр деп аңны көрдүвүс. Ол дискектериниге чедир сугда кирип алган, мыйыстарын дээрже шиштейти сунуп алган тур. Ынчалзажок аажок серемчилелдиг.

Элээн каш минуталар эрткен. Дмитрий ону харак чивеш дээр аразында-ла боолап каар турган. Ынчалзажок ол бо удаада дыка ур ыыт чок чыткаш, боолаваан. Изюбр сугдан үнгеш, ыыштар аразынче челин чорупкан.

— Чүге боолавадың?— деп оон айтырдым.

— Хөөкүйну көргедим, ажырбас оң, дараазында чораан боолап алгай бис аан— дээш, ол таакпылай берди.

Евгений НАУМОВ.
(ПМА).

Хөй уруглуг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведини Президиумунуң Чарлыы

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сат Натпитовна Бопук — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Анай-оол Хундужуковна Кок-оол — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Чапаев Ондаровна Чаш-оол — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Напзат Ховалыговна Болат-оол — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Навашири Донгаковна Дамба — Торгалыг суурда өг-бүле эәзи.

Фаина Донгаковна Комбуй — Торгалыг суурда өг-бүле эәзи.

Сара Кежегеевна Санчап — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анай Донгаковна Аракчаа — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Уйнук Түлүшевна Балган — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Галина Шалыковна Буян — Торгалыг суурда өг-бүле эәзи.

Татьяна Монгушевна Кыргыс — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Чолдай Кыргысовна Меңниг-оол — Чаа-Хөлде эмнелге чериниң ажылчыны.

Анайбан Монгушевна Сандакпан — Ак-Туруг суурда өг-бүле эәзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Уйнук-Кара Чирик-Тасовна Кертикпен — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Орус-оол Самдановна Намдак — Ак-Туруг көдээ клубунуң ажылчыны.

Сагаан Ховалыговна Норбу — Ак-Туруг суурда өг-бүле эәзи.

Биини Монгушевна Сувак — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Партизан Дамчатовна Ханмаа — Булуң-Терек суурда өг-бүле эәзи.

Айыран Түлүшевна Шаравии — Иштии-Хем школазының ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чылбак Ондаровна Аракчаа — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Уйнук Сатовна Балчыма — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Тоорук Хажыковна Дамдын-оол — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Хандыбаа Ховалыговна Донен — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Уйнук Түлүшевна Доржу — Кара-Тал суурда өг-бүле эәзи.

Биче-Уруг Сергеевна Дудупаа — «YТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Любовь Кыргысовна Дукар — Үрбүн суурда өг-бүле эәзи.

Мария Донгаковна Кунгаа — Чодураа суурда өг-бүле эәзи.

Чаш Маскыр-ооловна Чоянту — Ак-Туругуң кадыкшылга школазының ажылчыны.

Вера Биче-ооловна Чондан — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ними-Сюрюн Судуевна Кежик — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Анчимаа Адамбаевна Сонам — Кунгуртуг суурда өг-бүле эәзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долчун Лопсановна Допчут — Шыпаа көдээ Совединиң ажылчыны.

Чөпекпен Санаевна Иргит — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Начылаевна Майынды — «Тере-Хөл» сельпозуның садыгчызы.

Зоя Кирилловна Шоожун — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ

Кызыл хоорай,
1972 чылдың июнь 30.

Колхозтарда эртем штабтары

Кыргыс ССР-ниң Джумгул районунуң Ленин аттыг, Тиньшань районунуң «Джаны-Талап», Тогуз-Тороуз районунуң «Бирдик» колхозтарында эртем-техниктиг информация килдистерин тургускан. Ол килдистерни көдээ ажыл-агыйның кол специалистери баштаан.

Килдистериң сорулгазы болза хой ажылында, хову ажылында, күш-ажылды организастаапында мурнакчы дуржулганы дугайында, эргелеп башкарарының системазын сайзыраңгайжыдар дугайында информацияны чыып, нептередири болур. Бүгү чаа түүлдерни билип алырын, эртемниг болгаш техниканың чедишкиннерин, мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле ажылды чорударын олар көдээ специалистерге дузалаар ужурлуг.

Нарын областың чээрби хире колхозтарында ындыг килдистерни хөй-ниитиниң эгелээшкинин ёзугаар тургузарын эгелээн. Көдээ ажыл-агыйның районнар эргелелериниң болгаш «Кыргыссельхозтехника» каттыжышкынарының чанында тургускан бир янзы штабтар оларның ажылын таарыштыр башварын турар.

(СЭТА-ның корр.).
Нарын.

* * *

Көдээ ажыл-агый талазы-биле информацияның болгаш эртем-техниктиг шинчилелдериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдундан СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы болза:

— Эртем-техниктиг информацияның ындыг янзылыг бюролары элээн областарның болгаш республикаларның чамдык колхозтарында, совхозтарында бар. Ставрополь крайның Совет районунуң В. И. Ленин аттыг болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг улуг колхозтарында ындыг бюроларның составында колхозтарның кол специалистери болгаш даргалары кирген. Омск областың «Лузино» совхозунга информация бюрозуң 1968 чылда-ла тургускан. Владимир, Куйбышев болгаш Москва областарда информация бюролары база бар. Оларның улуг кезиинде специалистер эки тура эгелээшкин-биле ажылдап турар.

Хой-ниити бюроларның ажылдакчылары көдээ ажыл-агый талазы-биле информация материалдарын өөренип көрүп, кайы-бир чаа түүлдерни, эртемниг чедишкиннерни болгаш мурнакчы практиканы нептередириниң ажыктыының дугайында түүнел саналдарын берип турар.

Эртем информациязы ниитиниң ажыл-агыйын организастаарынга эргежок чугула болуп турары билдингир. Эртем-техниктиг информацияның органнары эвилелдешкен республикаларның Көдээ ажыл-агый министерствозунда, эртем-шинчилел институттарында, көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлеринде, көдээ ажыл-агыйның областар эргелелдеринде бар. Институт оларның ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдар талазы-биле сүмелерни ажылдап кылып турар.

делегей бо хүннерде

Чедиишкинниг күүсеткен

ВАРШАВА. Польшаның үлетпүрү эң чугула ажыктыг казар байлактарны тывар болгаш ажылдап кылыр талазы-биле бирги чартык чылдың планын чедиишкинниг күүсеткен. Ол үениң дургузунда барык 76 миллион тонна хөмүр-дашты каскан, 6,7 миллион тонна каңны, 60 муң тонна ажыг электролит чести бүдүрген. Алды айлар дургузунда Польшаның химия бүдүрүлгелери «Найырал» деп нефть дамчыдылгазындан келген 4,8 миллион ажыг тонна нефтини ажылдап кылган, ол болза эрткен чылдың бирги чартыындан 25 хуу хөй дээни ол.

Дүжүт байырлалы

ПРАГА. Словак Социалистиг Республиканың Тринавек районунуң «Радошовце» көдээ ажыл-агый эртелиниң кежигүннери дүжүт байырлалын Чехословакияга бир дугаарында демдеглээн. Чаңчыл ёзугаар бо байырлалды кажан кескен кызыл-тастың сөолгү сновуи шолден ажаап алган хүн демдеглеп турар.

Байырлал өөрүнчүг болган —«Радошовцениң» тараажылары тергиин дээн дүжүттү ажаап алган. Күзүн чажып тараан тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 44,4 центнер дүжүттү берген. «Кавказ» дээр совет сорттуң кызыл-тазы эң эки түүлелдерни көргүскен. Үче гектарның бирээзинденне «Кавказ» сорт 72 центнер ажыг тарааны берген.

Аян-чорук доозулган

БЕРЛИН. Ирак Республиканың Революстуг командылал төвүлелиниң кежигүнү, үлетпүр министри Таха аль-Джазрауи баштадыр ирак чазак делегациязының ГДР-ге аян-чоруу доозулган. Ийи чурттуң экономиктиг кады ажылдажылгазын улам ыңай хөгжүдер дугайында Таха аль-Джазрауиниң болгаш ГДР-ниң даштыкы экономиктиг айтырыглар талазы-биле министри Х. Зеленің аразында чугаалажышкыннар аян-чоруктуң үезинде болгулаан.

ГДР-ге чоруп турган үезинде ирак аалчылар республиканың удуртукчу ажылдакчылары-биле ужуражып, беседа кылган. Беседаларның кичээнгейинин төвүнге ГДР-ниң болгаш Иракты аразында найыралчы харылзааларны хөгжүдүп, ханыладырының айтырыглары тургустунган.

Шаңнал тургускан

СОФИЯ. БУР-нуң Күрүне төвүлели шылгараңгай болгар революсчу болгаш, шүлүкчү Христо Ботев аттыг делегей шаңналын тургускан. Тайбың, демократия болгаш социал деңшилге дээш, империализмге удур демиселге чогаадыкчы ачы-хавыязы болгаш киржилгези дээш көскү шүлүкчүлерге бо шаңналды тыпсыр. Шаңналды беш чыл болгаш-ла бир удаа тыпсып турарын айыткан.

Күүседип эгелээн

АДДИС-АБЕБА. Африка чаңгыс эң организациязының чаа чиңгине секретары Нзо Экангаки албан хүлээлгезин Африка чаңгыс эң организациязының Аддис-Абебада штаб-квартиразынга албан ёзузу-биле хүлээп ап, күүседип эгелээн. Африка чаңгыс эң организациязының күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының Рабатка болган ассамблеязынга соңгуткан Нзо Экангаки Африка чаңгыс эң организациязының чиңгине секретарының хүлээлгезин сес чыл дургузунда күүседип келген Диалло Теллини солаан.

Бодунуң допчу сөзүнге Нзо Экангаки Африка чаңгыс эптин болгаш кады ажылдажылганың идеалдарынга бараан болуурунуң хөрээнге бүгү күштерин салып, ол албан-дужаалга Африка чаңгыс эң организациязының кежигүннери чурттарының чазактары болгаш Африка чаңгыс эң организациязының секретариадыбиле сырый дем кадып ажылдаарынче чүткүлдүүн бүзүреткен.

ПХЕНЬЯН. Улусчу Корейде ногааларның ийиги олуртулгазының үези келген. Ол ногааларның дужудун бо күзүн-не ажаап алыр ужурлуг. Ногааларның ийиги олуртулгазын агаар-бойдустуң берге байдалдарында чорудуп турар: 30—45 градус чедир изиг. Ынчангаш үрезиннерни болгаш рассадаларны хөрзүнге агаар-бойдустуң байдалдарынга дүүштүр олуртур төлээде, шагүени шын шилип алыры негеттинип турар. КУДР-ниң соңгу бедик даглыг районнарынга ногааларның эрте быжар сорттарын, а чавыс черлеринге орай быжар сорттарын олуртуп турар. Черниң гектар бүрүзүнге органиктиг чемишчидилгелерни 100 тонна чедир төп турар.

Ийиги олуртулга

Ийиги съезд

БОГОТА. Чер ажылдыгларның колумби ассоциациязының ийиги съездизи чурттуң найысылалынга болган. Съезд ёзулуг аграр реформазын чорудары дээш саналдаан. Колумбияның бүгү департаментилериниң делегаттар съездиге олурушкан. Коммунистиг партиядан делегация буржуаз партияларның ассоциацияда чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазын сойгалаан болгаш ажылчыннар-биле база улусчу өскедаа күштер-биле сырый харылзааларны тургузарынче тараачыннарны кыйгырган.

(СЭТА).

Мурнуу Вьетнамда тулчуушкун

НЬЮ-ЙОРК. Куангчи хоорайның чанында кадыг-дошкун тулчуушкуннар үргүлчүлевишаан. Мурнуу Вьетнамны хосталарының Улусчу чепсектиг күштери америк самолёттарының мөөңнеттинген бомбалаашкыннары болгаш шилиндек дээр сайгон кезектериниң калчаалыг халдаашкыннары түрзажок, хосталган можунуң төвүн хөлдан быжы-биле салбайн турар. Биньлинь можуда кадыг-дошкун тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар. Субботада патриоттар сайгончу армияның ында полугунуң штавын узуткаан.

ХАНОЙ. Мурнуу Вьетнамның төп кезээнге апрель 8-тен июль 20-ге чедир хосталгайың Улусчу чепсектиг күштери Плейку биле Контум можуларда улуг девискээрлерни хостаан. Дайзының 79.500 солдат, офицерин сандан үндүрген, 511 самолёттуг дужүр аткан, 2.334 бронетранспортёрну болгаш автомашинаны узуткаан.

Чеди муң кижи четкен

ЛОНДОН. Соңгу Ирландияның хемчээлиниң талазы-биле ийиги хоорайы Лондондерриниң кудумчуларында шимчээшкин чок. Хоорайже баар орукта бронетранспортёрлар колоннаары чоруп турар. Англи эжелел армиязының чаа-чаа кезектерин олче чорудуп турар. Англи шериг-далай күштериниң вертолёттар сөөртүр суднолары Лондондерриниң чоогунда Лох-Фоул мугулдурга келген. Дыннадыгдардан алырга, судноларда танкылар бар. Англи командылал ол танкыларны шажынчылар районнарын долгандыр туткан баррикадаларны буза тепсиринге ажыглаар бодалдыг. Немелде күштериниң келгени-биле хоорайда англи күштериниң саны чеди муң кижи четкен.

Никсон кыжанмышаан

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ВДР-ниң суттарылга тудугларын америк шериглериниң бомбалап турарынга удурланыышкын бүгү делегейде болгаш АКШ-тың бодунда-даа дыка күштелип турары-биле холбаштыр президент Р. Никсон планда өөрдүмээн парлалга конференциязын кылып, ындыг бомбалаашкыннар дугайында хойну чугаалаар ужурга таварыыкан.

КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхайм чоокта чаа медеглел кылган, АКШ-тың ужар түүлү ВДР-ниң суттарылга тудугларын бомбалап турарын буруу шаңканынга холбаштыр парлалга черлериниң төлээлекчилери оон хөй айтырыгларны салганнар. «КНО-нуң Чиңгине секретары ооң мурнунда турган кижи-биле бир дөмей, дайзының хоозун чулчуруушкунун херекке ап турар-дыр. Ындыг чорук дыка хөй кара сагыштыг болгаш өжээргек кижилериниң хамааты тудугларны америк ужар түүл бомбалап турар деп шүгүмчүлээринге идиг берип турар»— деп, Р. Никсон медеглээн. АКШ-тың политиказы «суг чалдарын бомбалаарынче эвес, харын согуушкунну чүгле шериг турушталарынга таварыштырарынче утланган»—деп, президент бадыткаан.

ВДР-ниң суг тудугларын бомбалааны каража чедирген деп АКШ-тың күрүне департаментизиниң миниип медеглээнин тайылбырлаары-биле оон дилээрге, президентиниң харыылааны болза: «Ындыг тодаргай айтырыгга канчаар харыылаарыл дээрге, бир эвес шынап-ла каража болган түүве болза, моон соңгаар ону катаптавас дээш болдувар түүлдерни шуптузун кылыр апаарымысты чугаалап болурдур мен: «Соңгу Вьетнамның чамдык кыдыг-кызыгаар (суттарылга) тудугларының таварылга бооп үреттингениниң дугайында медээлер база кээп турганын» Р. Никсон миниип чугаалаан.

«Бистер мээң май 8-те чугаамда айыткан сорулгаларны күүседир төлээде, шериг тудугларны бомбалаар ужурлуг бис»— деп, оон ыңай Р. Никсон медеглээн.

АКШ-тың президентизи май 8-те Соңгу Вьетнамның порттарынче кирер сугларны миналаар дугайында айтымышкынны берген болгаш ВДР-ниң иштики суг болгаш демир-оруктарны, еске-даа харылаа шугумнарын согуушкунга таварыштырарын америк чепсектиг күштерге дужааганы билдингир болгай. АКШ-тың чепсектиг күштериниң Вьетнамда ындыг авантюристиг үүлгедиишкиннерин «америк солдаттарының амытының камгалаары-биле» болгаш «Мурнуу Вьетнамга коммунистиг кыжанышкын» дээр үүлү-биле агартырын ол оралдашкан.

Р. Никсон «дайынны» соксадырының эң дээре болгаш эң дүрген аргазы — чугаалажышкыннар» болуруун айыткаш, ындыг чугаалажышкыннарны «кыжанышкынга таварыштырарын» күзевейн турарын бадыткаан. Ол, оон-биле чергелештир Соңгу Вьетнамны бомбалаары ам-даа үргүлчүлээр апаарын база демдеглээн. Америк ужудукчуларны зенитти ракеталардан камгалаары чугула апараа, ВДР-ниң суттарылга тудугларын агаардан согуушкунга таварыштырып-даа болуруун президент чугаалаан.

Президентиниң медеглелинге ВДР-ниң адынга кыжанышкын база болгулаан. «Бир эвес Каттышкан Штаттарының политиказы суг чалдарын бомбалаарын көрүп турган түве болза, бистер ооң улуг кезиин чеди-ле хонук иштинде узуткан кааптар ийик бис»—деп, ол чугаалаан.

ДЕЛЕГЕЙ АМЫДЫРАЛЫНДА БОЛУУШКУННАРНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

ИЗРАИЛЬ: ЭЖЕЛЭЭРИНИҢ БОЛГАШ ЧӨҢГЭЭЛЭЭРИНИҢ ПОЛИТИКАЗЫ

КНО-нуң чиңгине секретарының Чоокку Чөөн чүкте тускай төлээлекчизи Гуннар Ярринг бодунуң албан-хүлээлгезин август 1-ден дагын эгелээр дээн деп, Каттышкан Нациялар Организациязының Нью-Йоркта албан кылыр черинде чарлаан. Айыл чок чорук Чөвүлелиниң 1967 чылдың ноябрь 22-деги резолюциязын күүседиринче утланган ол инициативага Египет Араб Республика (ЕАР) байыр чедирген. Ол резолюция Чоокку Чөөн чүк кризизин политика талазы-биле таарыштыр чөптүг ёзу-биле шиитпирлээрин чедип алыр сорулганы салып турар.

Ол инициативаны Тель-Авив шыжыгын уткаан. Израиль кабинеттиң дүргей чылдырган хуралының соонда премьер-министр Голда Меир Израильдің чазаа Ярингиниң 1971 чылдың август сестеги негелдезин хүлээвейн барганын эде көөр хөөнү чок деп медеглээн. Дерзин агрессияның түүнелинде эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден бодунуң шериглерин үндүреринге белениниң дугайын тодаргай медеглеп бээрин ол түүлде Израильден негээн. Меир дээрзи карак чажырын, Израильдің болгаш Египеттиң аразынга «дээди деңнелге шуут чугаалажышкыннар» дижир түвени саналдаан. Ынчаарга үргүлчүлеп турар эжелээшкиниң байдалында ындыг чугаалажышкыннар агрессорга херек кырында дүжүп бергени болур ийик дээрзин египет чазак каш удаа медеглеп келген.

Таарыштыр тайбың шиитпирлээшкинни будулдурбушаан, Израильдің чагырыкчы болуктери Ливанга болгаш кожазында өске-даа араб күрүнелерге удур чепсектиг чөнгээлерин үргүлчүлеп, эжелеттирген араб девискээрлерни ажыы-биле колониякдыын турар. 1967 чылдың июнь бирден эгелээн Израиль Синай чартык ортулукта, Иордан хемниң барыын талакы эриинде, Газада болгаш Голлан бедиктеринде шеригжиткен 44 суурну тургускан түве деп, портфели чок израиль министр Галили миниип чугаалаан.

Тургустунган ындыг байдалда ам «тайбыңны чедип ап болурунуң дүлгүүрү» Вашингтоннуң холунда турар, чүге дээрге Израильге ыйыышкынны үүгле Вашингтон кылып болур дээр хоозун түвезин Чоокку Чөөн чүктүң хөй-ниитизинге угаадып бүзүредирин Саид Аравияның чазаа болгаш өске-даа чамдык араб күрүнелерде империалистиг хөөн кирген болуктер оралдажып турар. Ынчаарга түвениң алыс шынын алырга, ындыг эвес болдур ийин. Египеттің араб социалистиг эвилелиниң чаа болган бүгү-ниити национал конгрезиниң резолюциязында онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, «Израильдің агрессчи политиказын бүрүн деткип турар АКШ-тың туружу Чоокку Чөөн чүк кризизин чөптүг ёзу-биле шиитпирлээриниң үндүреринге белениниң дугайын тодаргай медеглеп бээрин ол түүлде Израильден негээн. Меир дээрзи карак чажырын, Израильдің болгаш Египеттиң аразынга «дээди деңнелге шуут чугаалажышкыннар» дижир түвени саналдаан. Ынчаарга үргүлчүлеп турар эжелээшкиниң байдалында ындыг чугаалажышкыннар агрессорга херек кырында дүжүп бергени болур ийик дээрзин египет чазак каш удаа медеглеп келген.

Таарыштыр тайбың шиитпирлээшкинни будулдурбушаан, Израильдің чагырыкчы болуктери Ливанга болгаш кожазында өске-даа араб күрүнелерге удур чепсектиг чөнгээлерин үргүлчүлеп, эжелеттирген араб девискээрлерни ажыы-биле колониякдыын турар. 1967 чылдың июнь бирден эгелээн Израиль Синай чартык ортулукта, Иордан хемниң барыын талакы эриинде, Газада болгаш Голлан бедиктеринде шеригжиткен 44 суурну тургускан түве деп, портфели чок израиль министр Галили миниип чугаалаан.

Тургустунган ындыг байдалда ам «тайбыңны чедип ап болурунуң дүлгүүрү» Вашингтоннуң холунда турар, чүге дээрге Израильге ыйыышкынны үүгле Вашингтон кылып болур дээр хоозун түвезин Чоокку Чөөн чүктүң хөй-ниитизинге угаадып бүзүредирин Саид Аравияның чазаа болгаш өске-даа чамдык араб күрүнелерде империалистиг хөөн кирген болуктер оралдажып турар. Ынчаарга түвениң алыс шынын алырга, ындыг эвес болдур ийин. Египеттің араб социалистиг эвилелиниң чаа болган бүгү-ниити национал конгрезиниң резолюциязында онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, «Израильдің агрессчи политиказын бүрүн деткип турар АКШ-тың туружу Чоокку Чөөн чүк кризизин чөптүг ёзу-биле шиитпирлээриниң үндүреринге белениниң дугайын тодаргай медеглеп бээрин ол түүлде Израильден негээн. Меир дээрзи карак чажырын, Израильдің болгаш Египеттиң аразынга «дээди деңнелге шуут чугаалажышкыннар» дижир түвени саналдаан. Ынчаарга үргүлчүлеп турар эжелээшкиниң байдалында ындыг чугаалажышкыннар агрессорга херек кырында дүжүп бергени болур ийик дээрзин египет чазак каш удаа медеглеп келген.

Совет-араб найырал араб чурттарының агрессияга удур демиселинин кол чепсээ болуп келген болгаш болур-даа. Найыралдың ол үнезин билип турар араб улустар ол найыралды баксырадыр арганы кымга-даа бербес деп, Иракты «Аль-фикр аль-Джадид» солуну онзалап демдеглээн.

ЛАТИН АМЕРИКА: БОТ ЭРГЕ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛ

Хөгжүдениң Америкалар аразының банкызының венесуэл найысылал Караканска чарлап парлаан илеткелиде латин-америк чурттарының хөй нуруузунда экономиктиг бергелер ханылаан деп билиннеп: ажыл чокталыышкыны саат чок өзүп; ам чоннуң 26 хуузун хаара туда берген. АКШ-тан үлетпүр кылыглары кирер сөөртүр чоруктан хамаарылга күштелген, өртекүпениң аартаашкыны улам киткеп барган, көдээ ажылагый чаңгыс черде таптавышаан, ынчангаш чонну азыпчем-биле хандырып шыдавастаан.

Чүс бежен чыл мурнунда, Испанияга, Португалияга болгаш Францияга удур демиселге Латин Американың чурттары боттарының хамаарышпас чоруун чаалап ашкан турган шагда, ол чурттар Каттышкан Штаттардан бай турган дээр. А ам АКШ-тың ниити национал продуктузу бүгү Латин Американыынга бодаарга, оортан барык 8 катап хөй болуп турар. КНО-нуң сан-медээлерин ёзугаар алырга, Латин Американың 275 миллион чонундан 140 миллион кижи бижиктиг билбес ийикпе азы биче билир, чоннуң 68 хуузу аштаңы, а Бразилияның соңгу-чөөн түгү ышкаш, аштаңы чорук халаптыг хөмчээлдерде четкен районнар база бар.

Бодунуң өлүртүп каарыныг биче мурнуу чарында үнгей номунга америк сенатор Роберт Кениеди Латин Америкага чоруп-турган үезинде көрген түүлдериниң дугайында мынча деп бижээн: «Ол чурттарда шериг эрчилдери, буурап бар чыдар экономика, чоннуң аажок шапкын өзүлдези, каас-коя чурттаргада шымны берген каш борбак байлар болгаш чер болганда коргунчуг түренги чоруктар, байлаан камгалаан кызыны ниитилел, сөөлгү 300 чылдар дургузунда тергиидеп келген ол-ла ындыг аңгыларның эргe-чагыргазы болгаш ямбыхүндүткели — көрген түүлдерим ол». Помещиктериниң эрге-чагыргазын болгаш тус черниң саттынгыны буржуазиязын боттарының эвилелчилери кылып алган америк монополияларының Латин Америкага дерзин тергиделиниң түүнелдери ындыг янзылыг коозуткени ол-дур. Латин-америк кижилерни үргүлчү үптээр чорук бо-даа хүннерге чедир соксаваан. Эрткен чылын ылаңгыя америк монополиялар Латин Америкадан арыг кончаа кылдыр 2.830 миллион долларны ушта сора берген — ол дээрге 1970 чылда үптеп алганындан барык 10 хуу хөй болганы ол.

Мынчангаш, америк империализминиң дарлалынга болгаш мөлчүүшкүнүнге удур бүгү Латин Америкада калбарып турар антиимпериалистиг демиселдиң кол сорулгаларының бирээзи харын империалистерге эжелеттирген национал бойдус байлактарны дедир эгидери, монополияларның кедерээн эрге-чагыргазын кызыгаарлаары, а ооң соонда ону дазылындан чок кылыры, даштыкы хамаарылгадан адырлып алырынга дузалагы дег социал болгаш экономиктиг боттуг чаартылгаларны боттандырары болуп турар. Ол хосталгалыг шимчээшкинни ханыладырынга чугула рольду куба революция, социализминиң үндезиннерин тургузарынга ооң чедип алган чедишкиннери ойнап турар. Перунуң болгаш Кубаның аразынга дипломаттыг харылзааларны чоокта чаа тургусканы Кубаны ылгай көөрүнүң талазы-биле Вашингтоннуң шудургу чорудуп турар политиказының буурап дүшкениниң көргүзүү болурундан аңгыда, Хосталга ортулуунуң Латин Америкага ролюн хүлээп көргениниң база херечизи болуп турар.

Иштики реакцияның чөнгээлери болгаш хоралакчы үүлгедиглери база Чилиге удур экономиктиг бүзээлээшкинни организастаар дээр АКШ-тың оралдажышкынары турбуже, национал экономиканы хөгжүдеринге чугула чедишкиннерни чедип алган Удусчу чаңгыс эптин чазаа эргечагыргада турар Чили биле Кубаның харылзаалары быжыккан. «Монополистиг бүдүүлгелер экономиканың күрүне секторунче шилчээн турар ужурлуг!» — деп лозуң-биле Чилиниң наймысылалы Сантьяго хоорайга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның июль 25-те болган хөй муң кижи киржиннирлиг чысхаалы президент Альенденің чазааның программазын чили ажылчы чоннар калбаа-биле деткип турарының тодаргай бадыткалы болган.

ЯПОН-АМЕРИК ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Фудзияма дагның эдээнде Хаконэ дээр улуг эвес япон курорт хоорайга садыг-экономика херектериниң талазыбиле япон-америк комиссия июль, 25-тен 29-ка чедир хуралдаан. Ооң киржикчилери АКШ-тың болгаш Японияның аразында экономиктиг чөрүлдээлерни чавырылдырарын, ол чөрүлдээлериниң капиталистиг делегейниң эң улуг ийи күрүнезиниң аразынга садыг талазы-биле ажык даймы кылдыр өзе бээрин болдурбазын оралдашкан.

Вьетнамда дайынга аажок улуг чарыгдалдары-биле улам ханылаан саң-хөө кризизинге таваржы берген Вашингтон ол кризистиг кол үүргезин бодунуң эвилелчилериниң, хамыктың мурнунга Японияның эктинче чаа кааптар арганы адаа берги дег ындыг оруктарны чүткүлдүг дамзенип турар. Америк империализм Японияны Азия диште болгаш Оожум океан кавызында бодунуң кол эвилелчизи кылдыр санап турар. Ол эвилелдежилгени быжыглаар сорулга-биле АКШ Окинаваны Японияның эрге-чагыргазының контролюнга эгидип берген. Ооң садыызы кылдыр Сатонуң чазаа айыл чок чоруктуң америк-япон кереезиниң хуусаазын узаткан. Ооң уламыдан АКШ болза чер бомбүрээниң бо кавызында национал-хосталгалыг шимчээшкинге шуут удур угланган шериг-политиктиг кады ажылдажылгаже Токиону улам хандыр кирер тыртып алырын оралдашкан.

Ынчалаажок ол бүгү-даа япон-америк чөрүлдээлерни, хамыктың мурнунда садыг талазында чөрүлдээлерни-даа чымчадып шыдаваан. Боттарының бараанларының аажок саарлычал чоруунга даянып алган, япон монополиялар америк корпорацияларының чер болганда болгаш АКШ-тың иштики рынокунда турушталарынче-даа халдаашкынларын үргүлчүлеп турар. Бо чылын АКШ-биле садыглажышкынга Японияның алыр орулгазы 3,8 миллиард доллар чедер. Хаконэге болган ужуражышкын үеэнде америк тала америк бараанларны кирер садып алыр чоруун Япония көвүдедирин болгаш экономиканың кол адырларынче америк капиталдың шургуп киреринге делгем орукту ажыдын бээрин негеп турган. Ынчаарга япон делегация АКШ-че япон продукцияны кирер сөөртүрүнге чамдык кызыгаарлаашкынларны дүжүрерин негээн. Мынчап көөрде талаалар ийи чурттуң аразында эптеш чок чөрүлдээлериниң туруп турарының дугайын чугаалап турар боттарының туруш-бодалдарын аваа-ла айтып каар ужурга таварышкан. Херек ооң-биле доозулган. Чөрүлдээлерни чаа япон премьер Танаканың америк президент Р. Никсон-биле бо чылдың август 31—сентябрь 1 хүннеринде болур ужуражышкынынга дагын көөр деп турар.

С. ЛОСЕВ.
(СЭТА).

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчизи Карл Маркска турасказалды Ярославльде ажыткан. Тураскаалды Ленинчи болгаш Күрүне шанналынын лауреады скульптор Л. Кербельдин, архитектор Э. Хидиовтун болгаш чурукчу Ю. Вербицкийниң төлевилелин ёзугаар тудуп кылган.

Б. САРАНЦЕВТИН фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЛДАТТЫҢ АКАДЕМИЯЗЫ

МОСКВАНЫҢ Пролетаржы дивизиязы бо-ла болгай!.. Үш он чыл буруңгаар бо алдаржаан дивизияже корреспондентиниң үүлеги мени бо-ла албадап чедире бээр турган. Бистен элээн ыракшаан 1939—1940 чылдар ам сагындырып келир-дир. Кызыл шолге ынчан болуп турганаан парадтар-даа, Пролетаржы дивизияның дайынчылары шериг мергежилин бедидип, дайынчы мөзү-шынарга каинаттынып турганы, дилиндек аргажыгаштар-биле үзе кирдиргилеп өредилге шөлдери, полигоннар-даа каракка ол хевээр чуруттунуп келгенигдээ апаар-дыр.

Чоокта чаа ол шериг каттыжыышкынынга база катап чеде бердим. Оны ам Москва—Минскиниң Ленин орденниг, ийи дакпыр Кызыл туктут, Суворов база Кутузов орденнерлиг гвардейжи Пролетаржы дивизиязы деп адаар апарып-тыр. Ынчалза-даа биеэги пролетаржыларның чидиг соруктуу, оларның чаңчыл болган ёзу-турумнары мында амдыгаа чедир-ле чурттавышаан-дыр. Оларның кайгамчык чаңчылдары хөй-хөй патриотчу хереклерде чурттап, бижыгып, көвүдеп турары мырыңай-ла илдең де.

Ада ийи неделя ажыг үени эрттирдим. Кичээлдерге олуржуп, кижилер-биле ужуражып, чугаалажып-даа турдум. Кайда-даа демиселдиң шыңгызы, дайынчы мергежилди соңсаал чок сайыраңгайжыдар дээш хүн санында, шак санында буруңгаар чүткүп турары шуут-ла илдең.

Гвардияның улуг лейтенантылары Гузенко биле Давыгораның роталарын шериг хоорайжыгажын бир удаа катташ чоруптулар. Бирээзи бооданга кылыр черже, а өскези—полигонче углаан чорупкан. Гузенкога командылатканнар шыңгызы экзамен тудары ол. Шериглериң дайынчы машиналарының экипажтары доктаай кадыкшадаа, чоруп олура-даа боолап чорлар. Бедик демдек алыр болганда, мергежилдиң хөй-хөй аргалары негеттинер. Кижи бүрүзүнүң-даа, ниити экипажтың-даа аваңгыры, бир демнин, дүргеп хөделири болгаш өскелер-даа чугула херектиг. Кайы бир чүвеге аймаарап, чазыг кылып, секунда чидириптер болзуңза, эки чедишкин туруп болбас. Гвардейжилер ону чүгле билип турар эвес, харын боттарының дайынчы бедик мергежилдиин ылаптыы-биле бадыткап шыдаар-даа.

Давыгораның ротазында шак ынчаг командылар база-ла ынчаар дыңналып, экипажтар база-ла ыңдыг аваңгыры-биле хөделип турдулар. Чүгле пулеметтар даажы дыңналбас.

Гвардияның аваа дайынчызы Николай Подколзин гвардияның биче сержантызы Николай Варинниң экипажынга чүгле ай буруңгаар кээп киргеш, шыгаакчы операторнуң олудун эзлешкени ол. Эгеленде ыңдыг дайынчы кичээлге Подколзин элээн сүргеп, экипажтың демниг хөделиишкинин үрей кааптар турган дижир. Бо удаада ол аваңгыр, туттунгур чорукту көргүзүп, оозу-биле хамыкты кайгадыпкан. Мынчангаш үш Николайның (гвардияның аваа дайынчызы, механик-башкарыкчы Барминни база Николай деп адаар) экипажы нормативтер күүседириниң талазы-биле тергиин эки демдекти ап үнген.

Улуг эвес чаңсар үеэн. Давыгораның адыгы ротазының дайынчылары разведкаже шилчин киргеп. Разведка кылыры оларга аажок сонуургаңчыг. Кажар аргалар хереглевес болзуңза, маңаа чедишкин чедип алырын бодаан-даа хөрекчок...

Сайбжон Худайбердиев казарманың эргинин оваарымчалыы-биле артан эрткен. Төрээн кижилери, өнүктериби-ле бөйырлажын чарылганы Ош хоорайдан эгелээш-ле, ол бүгү орукту дуртаар шериг албаны эрттирер черинде ону чүү маңан турарын хөй удаа боданган. Чогум чүге-ле ийик, казарма көрүп каап, ону сагыжы аарып, чүрээ дүргедеп-ле эгелээн. Шериг кезээниң штабындан эгелээш, Худайбердиевти батареяның старшиназы удеп чораан. Чер аразы чоок болган ужурунда, старшина чүгле ооң кайын келгенин билип ап шыдаан. Казармага кирип келгеш, дораанна, старшина ооң-биле өөрүшкүлүг чугаалажып-ла эгелеп-тир. Сайбжонну ол орун чанынга эдертип чедирип келгеш, «бо Силервин-дир» дээн. Ооң соонда ону өске бир өрөлге эдертип чедире бергеш, өрөолдың азыында кулбуйтур суйбан турган эдип каан, шак-ла ыңдыг демир оруниче айыткаш, тайызбырлаан:

— Совет Эвилелиниң Маадыры Алексей Колосковтуудур. Дайын үезинде ол танкага удур боонун шыгаакчызы турган кижи. Маадырлыыбиле өлген. Камгалаал министриниң дужаалын өзугаар ооң адын батареяның бот составының даңзызында мөңгеэн-биле кирп бижээн.

Фоточурукта маадырның арынче Худайбердиев үр-ле көрүп туруп-турун, ооң соонда карааның уун орундува, шил өттүр полкажыгаштарда сал-чүлүүр, кыдыраащ, карандаш, диш аштаар щётка, порошок, чунар-саваң көстүп чыткылаан тумбочкаже көрүндүрүүкеп. «Мөңгеде дээн болганда, мен база ооң-биле кады шериг албаны эрттирер апаар-дыр мен»— деп, ол бүдүү боданган.

Даартазында демги аныяк солдат чыскаалган артиллеристер аразынга базып чораан. Ийи ай эрткенде, гвардияның аваа дайынчызы, үгер-боо шыгаакчызы Худайбердиев дайынчы боодалга шөлүнге баштайгы экзамен тудуп алганы ол. Аткан үш октун ийизи карага дегген. Ооң улаштыр боолаш-ла туруп бергеш, аткан санында-ла тергиин эки демдек салдынар.

Батальоннарның бирээзиниң штабынга чораш, генерал-лейтенант Павел Кузнецовтун «Москвачы-гвардейжилер» деп адаан номун тып алдым. Ук номнун арынларын ажып олура, танылажарым чораан кижилериниң фоточурукторларына таваржы бердим: ол дээрге, полковник Яков Крейзерниң, капитан Глеб Баклановтун, сержант Николай Дмитриевтиң болгаш өскелериндаа чуруктары болду. Чогумна оларның күүсениишкиннери, үлегерлиг албан эрттирилгези-биле Москваның Пролетаржы дивизиязының алдары дайын мурнуңдагы чылдардаа-ла калбарын эгелээн турган. Ол дээрге, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайын-биле кадыг-дошкун, сегиржин алышкыларга бичии-даа чалданмаан, 1941 чылда-ла ук дивизияга гвардейжи атты чаалап берген кижилер-дир.

Дивизияның амгы гвардейжилери — ол дээрге демги салгалдың оолары болгаш кыстары, кыстарының ооларындыр. Оларның аразында бот-боттарынга чоогун, дөмейлешкээн, төрелдешкээн каңдыг дзорил! Сержант Николай Дмитриевтиң Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты алган тулчуушкунунуң дугайын амгы оператор-шыгаакчы Петр Студентиге таныштырган бе дээрзин тодарадып шыдаваан мен. Ынчаарга ук дивизияның тулчуушкуннаже киргеп баштайгы ол хонуунуң дургузунда шыгаакчызы Дмитриев турган үгер-боонун адыгжы составы ийи удаа чаартынган турганын Петр Студент амдыызында дыңнаваан бооп чадавас. Ынчан солуттунмаан кижи чүгле чаңгыс Дмитриев турган. Ол чаасканаан дайзынның беш танказын буза аткылаан. Фашистер совет черниң ханыызынче улам чүткүп кирип-ле олурганнар. Орша хоорай чоогунга фашистерниң танктары база катап диргелип келгеннер. Баныында чораанын Дмитриев хараалга кирип алгаш аткан, база катап аткан...

Хен-хенертен ишиг доон соонда, шыгаакчыны бир-ле чүве ырадып шыдаапкан, ол медерелин ышкынын чоруй, дораан-на мишин хонун келип, аянын холу-биле суйбаан — ханыг болган. Үгер-боонун шимээни чүге читкен чоор? деп бодаам, ковайып кээп, долгандыр көргүлээн: дузалажыр кижи чок, эштери өлүрткен бооп-тур.

— Чаасканаан тулчур херен! — деп, Дмитриев бодун боду командылаттынгаан, үгер-боозунче шугай-ла бергеш. Оозун октаам, хараалын киргеш, дорт-ла адын эгелээн. Күжү суларан-ла кел чораан, ынчалза-даа ол улаштыр-улаштыр адып-ла турган. Ооң адын үндүрген октары дайзының үш танказын, шериглер соортун чораан элээн каш бронетранспортёрларын үреллир адын дүмүргүлээн бооп-тур.

Тулчуушкун доозулган соонда, эмчилер Николай Дмитриевтиң мага-бодунаан дайзынның үгер-боо огунуң ол чеди бузулдуун кезии ужулган болгаш, ол дириг арткан-даа.

Петр Студент ыңдыг хаанатыг даймины көрбээн. Фашизм-биле доокшуп дайынның чаңгызы шагда-ла чиштп, оожургаан үеде ол белорус черге торуттунгеш, өзүп улгаткан. Ооң үгер-боо адарының уран аргазы — Дмитриевтин-биле кара-ла чаңгыс. Шериг албаны кылып эгелээнден бээр Петр Студент дайынчы адышкынар шөлүнче бежен чыгам катап үнгеш келгеп. Бүгү-ле шылгалда адышкынарны тергиин эвеге дужаан келгени ол. Петр бодунуң дайынчы мергежилин соксаал чокка бедидип-ле олурар.

Танктың механик-баш[illegible]рыкчызы, гвардейжи [illegible] дайынчы Винцас Паяус бодунуң машинаазын кадыр-берт арттар ажыр, шапкын терец суглар кежир кайы хире уран арга-биле башкарып чоруурун фронтучу танкистерниң кайы бирээзи көргеп болза аар! Экипажтың өске кежигүннери, ооң командири гвардия сержантызы Ростам Цулукидзе, үгер-боо шыгаакчызы, гвардейжи аваа дайынчы Юрий Шаевка олар Паяусбиле кожа олурупкаш, бир демниг хөделип турарын олар көргеп: ыңдыг экипаж тулчуушкунга тендин-даа дивейн, дайзынны ыяап-ла тиилеп шыдаар — деп, магадыг чугаалаарлар ийик. ССР Эвилелиниң тургустунганынан [illegible] 50 чыл болуруна алдарлаан. Аткан чарыштың тугуя бедик кодуруп үндүрген гвардейжи полктуң найыралдыг от-бүлезин чөөрби ажыг яазы-бүрү национаалдарның төлөлекчилериндеп тургустунган.

Сурагжаан дивизияның тустус кезектери эртенин-не улай-улай дистанчыпкен, өредилге шөлүнге бар чоруурлар. Гвардейжилерниң дески базымнары тода дыңналып, өткүт ырлар куттулуп кепир. Ырлашпышаан бар чоруурлар, ырлашпышаан чаныс келирлер, угаанында ыры-биле кады чурттан чоруур бо гвардейжилер боттарының солдаттың академиязынга фронтучуларын алдарлыг чаңчылдарын улам ковудедип-даа турарлар.

Курлавырда подполковник Иван МОШКОВСКИЙ.

(Парлалганың мөзөлөр агентилели).

ӨВҮРНҮҢ БИБЛИОТЕКАЛАРЫНДА

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарында коммунизмниң тургузуушкуну нижиниң бүгү талалыг хогжүлдези, ооң культурлуг, хөй-ниитижи, эртем-билии, угаан-сарыылының деңнели бедивес болза, буруңгаарлаашкын болдунмас дугайын тодаргайы-биле айытқан. Мооң-биле чергегештир литература болгаш уран чүүл совет нижилерниң идей-политиктиг үзел-бодалдарының быжыгарынга кайгамчык улуг салдарлыг болуп турар.

Өвүр районнуң библиотекаларында бо сорулгаларны күүседип шыдаар аргалар бар болуп турар. Библиотекаларда нургулайында тускай эртемниг кижилер ажылдап турарлар. Номнар фондузунда чаа парлалгадан үнген номнар четчири-биле немежип турар.

Район библиотеказын методиктиг тап кылып алгаш, библиотекаларга четчир арга-мергежилдиг тускай эртемниг ажылдакчыларны ажылдадыры чугула.

Библиотека талазы-биле тускай дээди эртемниг кыстар Светлана Куулар, Алдын-кыс Сүрүң-оол олар номчукчуларга таарымчалыг байдалды тургузарынче кол кичээнгейни салып турарлар. Ол ышкаш көдээ суурларның библиотекаларынга удаа-дараа барып, ном фондуларын четчележип, көскү агитация стендилерин кылчып берип, ук библиотекаларның ажылынга хамаарыштыр семинарларны эрттирип, практиктиг дузаны чедирип турарлар.

Амгы үеде районнуң библиотекаларының ажылында кол угланыышкын — партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаары, аныяк өскенни интернационалчы болгаш патриотчу ёзуга кижизидери.

ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга уткуштур библиотека бүрүзүнде янзы-бүрү темаларлыг стендилерни организаастаан. Зң ылаңгыя мурнакчы дуржулганы нептередир сорулга-биле 1972 чылда районнуң күрүне мурнунга алган социалистиг хүлээлгелериниң көргүзүглерин, «ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур» «Кижилер, болуушкуннар, фактылар» деп стендилер болгаш тематиктиг делгиирлер: «Хөй националдыг ленинчи комсомол», «Уруглар кижизидилгезиниң дугайында» дээн чижектиг көскү агитациялардан аңгыда «Номнар дугайында номнар», «Чаа номнар» дээн аттыг тускай делгелгелер хөй муң номнар аразындан ном шилип алырынга номчуучуга улуг дузалыг.

Чаа-Суурда библиотеканың эргелекчизи Чечекмаа Хертек, Торгалыг библиотеказында Чечек Шагбажаа, Солчур библиотеказында Чечек Ондар олар хамаарышкан ажылдарынга кызыман, ак сеткилдиг, номчукчулар-биле эвээш эвес ажыктыг беседаларны кылып чорудуп келген.

Райнүүскомнуң культура киздизиниң эргелекчизи П. Саинниң библиотекалар ажылынче чогуур кичээнгей салбайн турарындан, (хыналданы ишкатканындан) тематиктиг кежээлер, бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгалар эртпейн турар. Ол ышкаш көдээ ажыл-агыйга хамаарышкан литератураны пропагандалап турары четпес. Көдээ ажыл-агый дугайында номнарның номчукчулары чылдан чылче кызырлып турары таарымча чок.

Библиотека бүрүзүнде бижиттирип алган номнарын дедир эгитпейн турар номчукчуларның саны көвүдээн. Солчурнуң, Торгалыгның, Чаа-Суурнуң библиотекаларына 600 ажыг номчукчу өрелиг болуп турары эптежир аргажок факт-тыр.

Солчур көдээ Советі (даргазы М-Д. Монгуш) «Коммунизмче орук» колхозтуң парторугу 3. Майынды олар библиотекага чаа номнар садып алыры-биле тус черлерниң бюджединден чаңгыс-даа рубль бербээннер. Библиотеканың соңгаларының постери, оон туржук, номчукчулар олурар сандайлар безин чок. Районнуң өске көдээ библиотекаларында байдал мөөн дээредевес болуп турары хомуданчыг.

Ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидериниң херээнге библиотекаларның ролю кончуг улуг. Районнуң удуртур органнары библиотекалар ажылынче чогуур кичээнгейни салыр үеэи келгенин үстүнде фактылар тодазы-биле чугаалап турар.

А. ДАВЫДОВА.

ХАБАРОВСК КРАЙ. «Хабаровский» совхозта соолгу чылдарда ногаа культураларының дүжүү дыка улгадын турар. Чижээ, чамдык черлерден орай бижар капустаны 400—500 центнерни гектар бүрүзүнден ап турар апарган. Амгы үеде ногаажылар бар-ла шөлдерден ол хире байлак капустаны алыр дээш оралдажып турар.

ЧУРУКТА: совхозтуң кол агроному, РСФСР-ниң алдарлыг агроному А. Маркелов болгаш ногаажы Т. Байло олар эрте бижар капуста шөлүнде турлар.

Г. ХРЕНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

МУРНАКЧЫ ЧОЛААЧЫ

Доржу Ызырарович чайның база бир каан, аяс эртенин Ажык-Кара-Сугнуң хөлбегөр көк шыныаазынга уткаан. Ол төрээн совхозу «Тэлинин» чайлагда инек фермазынче бар чыткан. Барык-ла бир чыл ажыг үениң дургузунда ферма сүүт сөортүп ажылдап келген. Ону ам база-ла саанчылаар манап турар.

Машинаның мотору хоюг-хоюг хөөмейлеп, хат-салгынны эстедир ужугуп орган. Шынаа оруу делгем болгаш чымчак. Дүне дымыраап чаъс эрткен болгаш, бурт дээр довурак безин чок. Чолаачы кабинаазының ажык соңгаазындан бажын үштүп, ыңай-бөөр бакылап көрүп каап, чедер черинче далаштыг чоруп орган. «Төрээн чуртумнуң, эргим чонумнуң база бир шалынчы күш-ажылчы хүнү эгеледи эвесте оң. Мыңдыг магалыг хүнде та чүү хире улуг ажыл-үүле бүдер чүвел деп, ол сеткил-сагыжын хайныктыр бодаанган.

Агаар арта-ла шыысымаар. Ол чечек-чимистиг, маргаа, медениг чаагай чыды-биле холушкан, думчук иштинге өөп хоюн турар. Тышарга, артында хос-шөлээн ышкан, эрес-соруктуг чолаачы чиге бурунгаар көрүп долгавышаан, тааланчыг кылдыр ырлагылай шаапкан!

Сагган сүүт саваарааан
Шалын ишчи саанчыларлыг
Кара-Сугнуң фермазын
Кажан-даа бол, тыва бөөр мен.

Чолаачы шак ынчаар ырлаап, соксай тыртып каан. Ынаар алаактан көк дуруулларның үн алчып өткени дыңналган. Доржу Ызырарович шак ынчаар халдып орда, ооң сагыжынга аалында уруглары кире хоюп келген. Бөртен ол чер чаа-ла бүдүрүп чырын орда бажыңындан үнгеп. Ооң беш уруу орундежектериниң чаактары бопуйулай бергилээн чараштары кончуг удуп чытканнар. Ооң уругларының ийизи чаала тос ай ажып чоруур. Олар —ийистер. Оларны Роля биле Рада деп адаар. Бичии чаш кижилер база-ла ылым-чылым удуп чытканнар, олар дүжүнде аззының эмиин-не өөп турганнар бөөр оң, бичии эриичиттерин-даа сора бөөрлер. Ол уруглардың ынчаар сактып келирге, чараш-ла болган. Чырык өртемчейде ол дег аас-кежиктиг кижи чок ышкаш салыңдырган.

Доржу Ызырарович алаак кежер кыйытта халдып келген. Ооң машинаазының мурну-биле эяме-дикчок ооллардың эдерикеп ийи торлаа орукту кежир халчып эгелээн. Аваңгыр, серемчиледдиг кижи болган дораан-на машинаазын доктаады каапкан. Чиштанайчыын халыысалза, чалгынны куштар болгаш олар дораан-на терец ситеннер, меде, чечектер аразынче куурап дээннер.

Дурскулгалыг чолаачы Ажык-Кара-Сугда чайгы ферманың саанчылары эртенги саалдазын кидин-түлүк эгелеп турда, халдып четкен.

— Бүүрелдиг Доржу ажыл чедип келди.

— Сүт-даа саваазыраан ийин.

— Бистиң саггаан сүүдүүстү кудуп алгаш, эртенги серинде дедар дүрген халдып олурар силер бе?—дээн, чугаасоттуг саанчылар дойлуп эгелээн.

Үр-даа болбаан, Доржу Ызырарович бир топпа үш түс килограмм сүүн апкаш. Барыын-Хемчиктиң Кызыл-Мажалык кайы сен дээш, дедир хапкан.

Чоокта чаа Доржу Ызырарович-биле ужурашкан бис. Ол бодунуң ажылынын дугайында мынчаар чугаалайдыр:

— Сүт сөортүп ажылдаа-ла ам бир чыл чеде бердим. Бо ажыл харыысалгалыг, берге ажылдарның бирээзи деп билир кижи-дир мен. Кызыл-Мажалыкка чедир ам бежен километр хире апарган. Орукчирик база-ла амыр эвес. Бир сөортүрде-ле бир топпа үш түс килограмм сүүтү алгаш чоруур. Ол хире хөй сүүтү ажыдар болза берге-ле. Ажылдан келген бо үемниң дургузунда чаңгыс-даа катап сүт ажыттаан мен.

Ажыл-ишчи кижиниң бо чугаазы черле чөптүг. «Тэлин» совхоз бирги чартык чылда күрүнеге сүт садар планын ажыр күүсеткен. Ажылиживге мергежээн чолаачының биче-даа болза үлүг-хуузу база ында киргеп.

Доржу Ызырарович Салчак 1964 чылдан эгелеп совхозка чолаачылап ажылдаан. Ажылдап эгелээн баштайгы чылынан тура-ла онаашкан хөрөнге ол кызымак чүткүлүн, бедик харыысалгалыг чоруун көргүзүп келгеп. Ынчангаш ооң чаңгыс чер-чурттуглары аңаа чоргаарланып турар.

Бо эрткен үениң дургузунда дуржулгалыг чолаачы кандыг ажылдарны кылбады дөрил. Тос-тостуң соогунда ол ырак-чоок одарларны эргилдир келип, малчыннарга сиген-шырбыш, оттулар ыяп-даа сөортүп чедире бөөр.

Чайның ол чаъстыг, каанаяс хүннеринде ырак хемнер, гайгалар баштары үнүп, ооң тудуг материалдары аар чудуктар-даа сөөргкен чоруур. Чылдың кайы-даа үеленде ооң машиназы чылдагаан чок черге аңаа черле туруп көрбөөн. Ол ырак-чоок, кадырберт, кашпал, шынаа-даа дилеп, өрооллуң азыында кулбуйтур суйбан турган эдип каан, шак-ла ыңдыг демир оруниче айыткаш, тайызбырлаан:

— Совет Эвилелиниң Маадыры Алексей Колосковтуудур. Дайын үезинде ол танкага удур боонун шыгаакчызы турган кижи. Маадырлыыбиле өлген. Камгалаал министриниң дужаалын өзугаар ооң адын батареяның бот составының даңзызында мөңгеэн-биле кирп бижээн.

Фоточурукта маадырның арынче Худайбердиев үр-ле көрүп туруп-турун, ооң соонда карааның уун орундува, шил өттүр полкажыгаштарда сал-чүлүүр, кыдыраащ, карандаш, диш аштаар щётка, порошок, чунар-саваң көстүп чыткылаан тумбочкаже көрүндүрүүкеп. «Мөңгеде дээн болганда, мен база ооң-биле кады шериг албаны эрттирер апаар-дыр мен»— деп, ол бүдүү боданган.

Даартазында демги аныяк солдат чыскаалган артиллеристер аразынга базып чораан. Ийи ай эрткенде, гвардияның аваа дайынчызы, үгер-боо шыгаакчызы Худайбердиев дайынчы боодалга шөлүнге баштайгы экзамен тудуп алганы ол. Аткан үш октун ийизи карага дегген. Ооң улаштыр боолаш-ла туруп бергеш, аткан санында-ла тергиин эки демдек салдынар.

Батальоннарның бирээзиниң штабынга чораш, генерал-лейтенант Павел Кузнецовтун «Москвачы-гвардейжилер» деп адаан номун тып алдым. Ук номнун арынларын ажып олура, танылажарым чораан кижилериниң фоточурукторларына таваржы бердим: ол дээрге, полковник Яков Крейзерниң, капитан Глеб Баклановтун, сержант Николай Дмитриевтиң болгаш өскелериндаа чуруктары болду. Чогумна оларның күүсениишкиннери, үлегерлиг албан эрттирилгези-биле Москваның Пролетаржы дивизиязының алдары дайын мурнуңдагы чылдардаа-ла калбарын эгелээн турган. Ол дээрге, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайын-биле кадыг-дошкун, сегиржин алышкыларга бичии-даа чалданмаан, 1941 чылда-ла ук дивизияга гвардейжи атты чаалап берген кижилер-дир.

Дивизияның амгы гвардейжилери — ол дээрге демги салгалдың ооллары болгаш кыстары, кыстарының ооллары-дыр. Оларның аразында бот-боттарынга чоогун, дөмейлешкээн, төрелдешкээн каңдыг дзорил! Сержант Николай Дмитриевтиң Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты алган тулчуушкунунуң дугайын амгы оператор-шыгаакчы Петр Студентиге таныштырган бе дээрзин тодарадып шыдаваан мен. Ынчаарга ук дивизияның тулчуушкуннаже киргеп баштайгы ол хонуунуң дургузунда шыгаакчызы Дмитриев турган үгер-боонун адыгжы составы ийи удаа чаартынган турганын Петр Студент амдыызында дыңнаваан бооп чадавас. Ынчан солуттунмаан кижи чүгле чаңгыс Дмитриев турган. Ол чаасканаан дайзының беш танказын буза аткылаан. Фашистер совет черниң ханыызынче улам чүткүп кирип-ле олурганнар. Орша хоорай чоогунга фашистерниң танктары база катап диргелип келгеннер. Баныында чораанын Дмитриев хараалга кирип алгаш аткан, база катап аткан...

Хен-хенертен ишиг доон соонда, шыгаакчыны бир-ле чүве ырадып шыдаапкан, ол медерелин ышкынын чоруй, дораан-на мишин хонун келип, аянын холу-биле суйбаан — ханыг болган. Үгер-боонун шимээни чүге читкен чоор? деп бодаам, ковайып кээп, долгандыр көргүлээн: дузалажыр кижи чок, эштери өлүрткен бооп-тур.

— Чаасканаан тулчур херен! — деп, Дмитриев бодун боду командылаттынгаан, үгер-боозунче шугай-ла бергеш. Оозун октаам, хараалын киргеш, дорт-ла адын эгелээн. Күжү суларан-ла кел чораан, ынчалза-даа ол улаштыр-улаштыр адып-ла турган. Ооң адын үндүрген октары дайзының үш танказын, шериглер соортун чораан элээн каш броnетранспортёрларын үреллир адын дүмүргүлээн бооп-тур.

Тулчуушкун доозулган соонда, эмчилер Николай Дмитриевтиң мага-бодунаан дайзының үгер-боо огунуң ол чеди бузулдуун кезии ужулган болгаш, ол дириг арткан-даа.

Петр Студент ыңдыг хаанатыг даймины көрбээн. Фашизм-биле доокшуп дайынның чаңгызы шагда-ла чиштп, оожургаан үеде ол белорус черге торуттунгеш, өзүп улгаткан. Ооң үгер-боо адарының уран аргазы — Дмитриевтин-биле кара-ла чаңгыс. Шериг албаны кылып эгелээнден бээр Петр Студент дайынчы адышкынар шөлүнче бежен чыгам катап үнгеш келгеп. Бүгү-ле ылгалда адышкынарны тергиин эвеге дужаан келгени ол. Петр бодунуң дайынчы мергежилин соксаал чокка бедидип-ле олурар.

Танктың механик-баш[illegible]рыкчызы, гвардейжи [illegible] дайынчы Винцас Паяус бодунуң машинаазын кадыр-берт арттар ажыр, шапкын терец суглар кежир кайы хире уран арга-биле башкарып чоруурун фронтучу танкистерниң кайы бирээзи көргеп болза аар! Экипажтың өске кежигүннери, ооң командири гвардия сержантызы Ростам Цулукидзе, үгер-боо шыгаакчызы, гвардейжи аваа дайынчы Юрий Шаевка олар Паяусбиле кожа олурупкаш, бир демниг хөделип турарын олар көргеп: ыңдыг экипаж тулчуушкунга тендин-даа дивейн, дайзынны ыяап-ла тиилеп шыдаар — деп, магадыг чугаалаарлар ийик. ССР Эвилелиниң тургустунганынан [illegible] 50 чыл болуруна алдарлаан. Аткан чарыштың тугуя бедик кодуруп үндүрген гвардейжи полктуң найыралдыг от-бүлезин чөөрби ажыг яазы-бүрү национаалдарның төлөлекчилериндеп тургустунган.

Сурагжаан дивизияның тустус кезектери эртенин-не улай-улай дистанчыпкен, өредилге шөлүнге бар чоруурлар. Гвардейжилерниң дески базымнары тода дыңналып, өткүт ырлар куттулуп кепир. Ырлашпышаан бар чоруурлар, ырлашпышаан чаныс келирлер, угаанында ыры-биле кады чурттан чоруур бо гвардейжилер боттарының солдаттың академиязынга фронтучуларын алдарлыг чаңчылдарын улам ковудедип-даа турарлар.

Курлавырда подполковник Иван МОШКОВСКИЙ.

(Парлалганың мөзөлөр агентилели).

Б. СПАССКИЙ—Р. ФИШЕР

Тоску салыг соңгаарлаан

РЕЙКЬЯВИК. (СЭТА). Делегейге бирги чер дээш хөл-шыдыраа талазы-биле маргылдааның тоску салыы Спасскийнин аараанының ужурунда июль 30-де болбаан. Бо салыг бөгүн болур.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың июль 28-де үнгеп № 176 «Шын» «Хүнүүн ан чугулалары» деп эгелиг солунда сорулга-чүүлде: «Хүлээлгеде айыттынган 85 муң тонналыг орунга 200 муң тонналан эвээш эвес» деп «Хүлээлгеде айыттынган 85 муң тонналыг орунга 100 муң тонналан эвээш эвес тараанны күрүнеге садар» деп чазан номчуур.

Телевидение

АВГУСТ 1-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «Сылдысчыгаш». Уруглларга программа. 19.35— Уруглларга фильм. 19.45—Телемедээлер (тыва дылга). 20.00 — «Бистиң планетавыс». Дамчыдылга. 20.30—Телемедээлер (орус дылга). 20.40—Чарлалдар, реклама. 20.45 — «Журналист». 2-ги серия. «Сад болгаш час». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

22.30—«Уе». Информастыг программа. 23.00—00.45— —Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Киев) — «Спартак» (Москва). Киевтен дамчыдылга.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураазы 25—30 градус чыыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураазы 28—30 градус иэнир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АВГУСТ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшылдың салымы» (Ференц Лист) (1-ги, 2-ги кезектери) 9.20, 12.15, 15.10, 18.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Музыканың үннери» (1-ги, 2-ги кезектери) 14.40, 17.35, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараа-чеченнер тек чок төрүттүнер» 9, 11, 13, 15, «Руль тутқан төлгелекчи» 17, 19, 21 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эртинелер ортулуу» 15.40, «Хамраз» (1-ги, 2-ги кезектери) 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи егый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00768